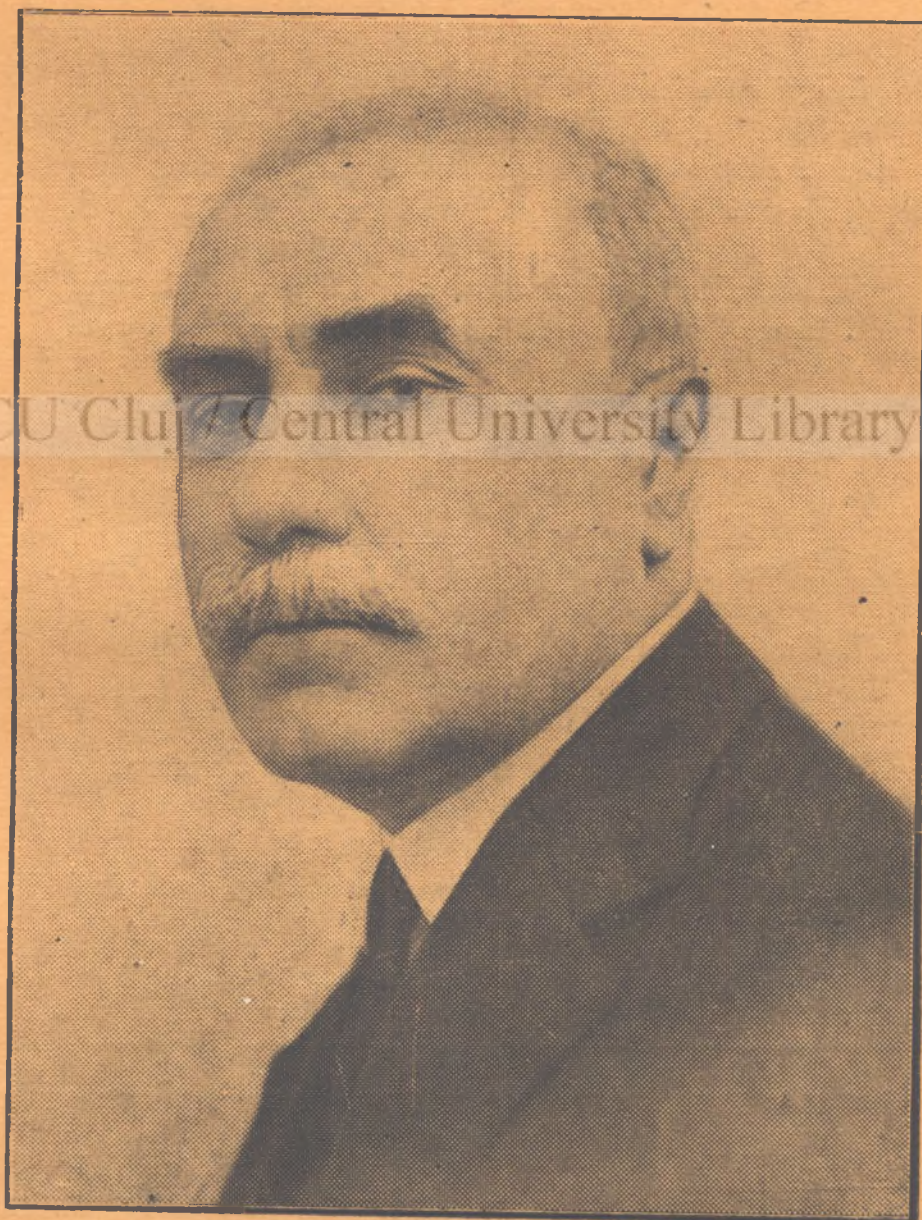

Familia

D. C. ANGELESCU
ministrul scoalelor

* Apare odată pe lună *
 sub conducerea unu comitet de redacție
 Redactor : M. G. SAMARINEANU.

Redacția : Strada Take Ionescu No. 42. Oradea.

Pentru recenzii autorii și casele de editură sunt rugați a trimite câte un exemplar pe adresa redacției
 Manuscrisele nepublicate se distrug.

Cuprinsul No. 5—6:

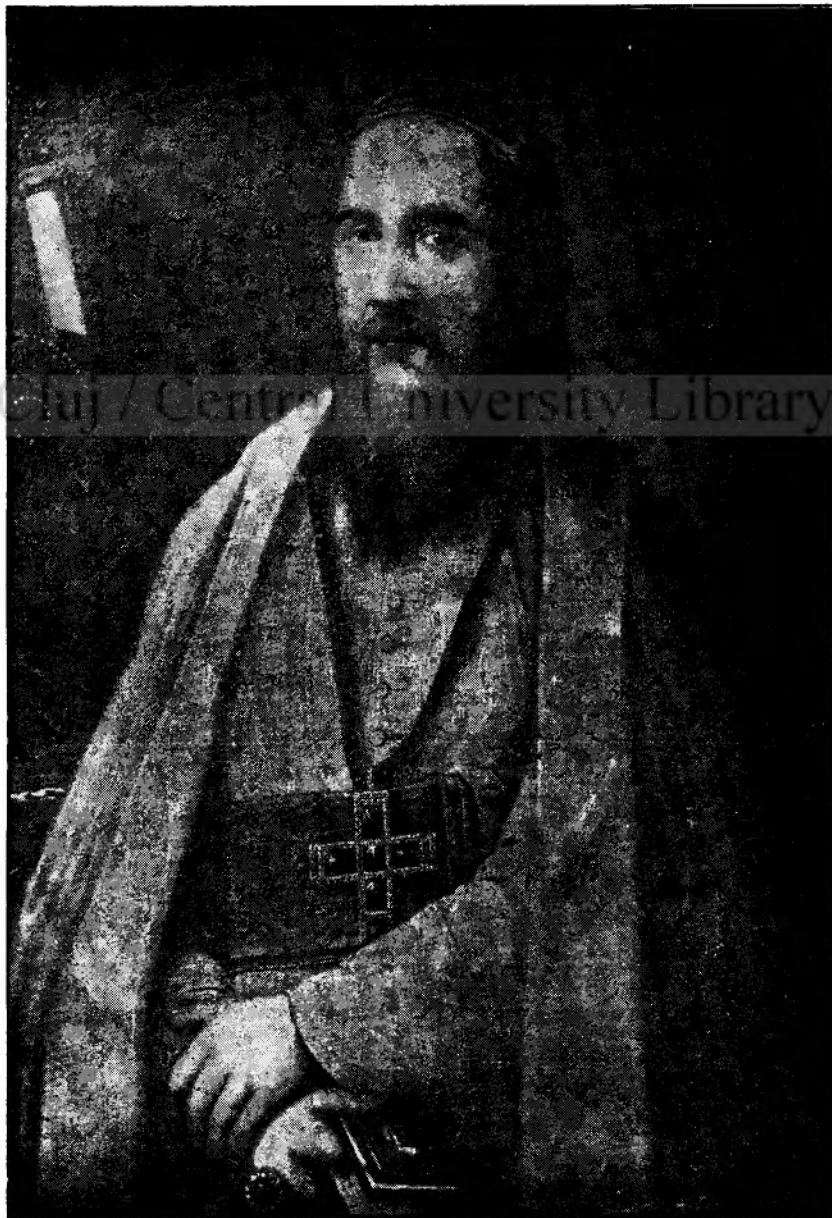
1. *Doi cititori de M. G. Samarineanu*
2. *Școala și biserica de dr C. Angelescu*
3. *Liceul din Beiuș de General Tr. Moșoiu*
4. *Samuil Vulcan și Moise Nicoară de P. S. S.
Episcopul Roman Ciorogariu*
5. *Cântec când apune soarele de Ioan Samarineanu*
6. *Liceul Samuil Vulcan din Beiuș de dr C. Pavel*
7. *Păr Blond . . . de Ț Ioan Ciorănescu*
8. *Cântece pentru fata ca zâmbet trist de
George A. Petre*
9. *Intre București și Budapesta de Alex. Keresztury
Olteanu*
10. *Liceul „Samuil Vulcan” și școlalele dela Arad
de dr. Gh. Ciuhandu*
11. *Centenarul Beiușului de George Bota*
12. *Un jubileu și o lucrare de I. Bianu*
13. *Sema după Johan d'lvrey*
14. *Prin noapte prevestiri . . . de Eugen Constant*
15. *Misterul de I. Const. Delabaia*
16. *Romanța ncepută de D. Psatta*
17. *Organizațiile voevodatelor și cnezatelor la românii
din Crișana de E. Țigu*

Cronici — Cărți — Reviste — Clișee etc.

Abonamente :

Pe 1 an : 150 Lei; pe 6 luni 90 Lei. — Pentru instituțiuni și autorități : 500 Lei pe an.
 In străinătate : 500 Lei pe an. — Inserții și reclame la Administrația revistei :
 Strada Take Ionescu No. 42. Oradea.

Familia

EPISCOPIUL SAMUEL VULCAN

Doi ctitori

de M. G. SAMARINEANU.

Unul, apus în negura vremurilor, a fost dezgropat mai zilele trecute, cu ocazia centenarului liceului din Beiuș: e Samuil Vulcan. Celalt, desprins din vâltoarea vieții de azi, cu atâtea preocupări de tot felul, și, mai ales, egoiste, trebuie ridicat pe pedestalul adevăratei opere pe care a realizat-o și văzut așa cum este: e dr. C. Anghelescu.

Doi ctitori.

Da, doi clar-văzători.

Samuil Vulcan a împlântat într'un ungher al Bihării făclia dătătoare de lumină a liceului din Beiuș.

A luptat luptă cruntă. A învins cerbicia celor cari se opuneau la curtea împărătească, a forțat apatia vremurilor, a siluit dezinteresul obște. c de pe atunci al poporului nostru pentru viața națională, după cum a înfrânt obstacolele celor autorități cari numai binele nu ne doreau.

Și a realizat cea ce trebuia. A ridicat ziduri mândre la umbra cărora să se propage pe lângă binefacerea științei și minunea dragostei de neam.

Beiușul, grație acestei realizări a marelui înțelegător al vremurilor Samuil Vulcan, a ajuns și a rămas o sută de ani cetatea de care s'au izbit multe tendințe, din care au țâșnit însă și multe năzuințe.

A fost un vast atelier de călire a sufletului românesc pentru a putea rezista vremurilor. O pompă care aspira de pe toate meleagurile acestor regiuni, materialul brut al vieții românești, pentru ca, după un număr de ani, prelucrat, să-l împrăștie în scânteii aprinse, nu incendiare, ci dătătoare de lumină.

Și, Samuil Vulcan, în România făurită așa cum probabil o vedea el acum una sută de ani, a fost sărbătorit, odată cu zidurile grăitoare cari au tălcuit celor peste 30 de generații rostul unui popor sub soare.

Și la sărbătoarea aceasta a recunoștinței a fost și celalt ctitor: dr. C. Anghelescu.

Venea să participe ca reprezentant al guvernului, ca ministru al instrucțiunii, ca întemeietor al unui enorm număr de școli.

Nici unul din câți am fost de față la serbările centenare ale liceului din Beiuș, nu reprezentăm atâtă înrudire, atâtă afinitate sufletească cu marele vladică Samuil Vulcan, ca dl dr. C. Anghelescu, ministrul instrucțiunii. Căci, pe când cele câteva mii de persoane cari eram de față, ne-am desprins din vâltoarea vieții pentru a ne ridica o clipa pe un pedestal de pe care trebuia să coborâm imediat, d-sa venea din înălțimea aceleiași atmosfere ca și Samuil Vulcan, a doua zi după inaugurarea liceului.

Pe când țara întreagă, inebunită de politică, se zburciama în mârșave lupte de parvenire, dl dr. Anghelescu, cu intuiția marilor creatori, s'a găsit pe sine și a pornit acea formidabilă campanie pentru o dola și pe cele mai obscure sate cu școală.

Pe când preocuparea generală charlestonă macabru învârteli de tot soiul, dl dr. C. Anghelescu pregătea revărsarea luminei în viitorul stratului de veacuri uitat în voia soartei.

Și venea, la Beiuș, dintr'un lung turneu prin județele Sălaj, Sighet, Sătmar și Bihor unde, prin depărtate comune, a inaugurat, școli noi, ridicate din îndemnul și cu ajutorul său.

Iată de ce panegiricile din această zi, de au cadelnițat tămâia recunoștinței pe mormântul ctitorului mort, Samuil Vulcan, au adus cuvânt de mulțumire și ctitorului în viață dr C. Anghelescu.

Cântarea cetăților medievale

de CONST. GORAN

Cetăți medievale, basme stinse...
Văd cavaleri cu lănci scânteietoare;
Ii văd sburând la luptă și le-ascult
Chemările turburătoare...

Aud și strigăte de biruință...
Demult când doru 'n piepturi fremăta,
Iar dragostea de viață-i îmbătă
In bucurii adânci și'n suferință...

Pe-atunci cântau luntrașii blonzi pe Rhin
Și zâna Loreley plutea pe-aproape:
Reînviau legendele pe ape
Sub cerul primăverilor senin.

* * *

Dar gloriile lumii unde sânt?
Dorm cavalerii 'nvestmântați în zale,
Din marile cetăți medievale
Ruinile-au rămas ca un mormânt...

Le bate vântul, le sărută luna,
Iar eu robit de vraja ce s'a stins,
Cu sufletul de vechi legende-aprins
Călătoresc spre ele 'ntotdeauna!

Școala și biserica

de Dr. C. Anghelescu
Ministrul Instrucțiunii

Din strălucita pleiadă de patrioți, pe care Dumnezeu i-a hărăzit neamului nostru și care ilustrează istoria culturii românești, numele lui Samuil Vulcan, dincoace de Carpați, va rămâne pentru vecie, alături de numele marelui Șaguna, dupăcum dincolo, peste Carpați, numele lui Gh. Lazăr va străluci alături de cel al lui Gheorghe Asachi

Și într-o parte și într'alta a țării, în aceste vremuri îndepărtate, școala românească ia naștere și se dezvoltă la adăpostul și cu ajutorul bisericii.

În chiliile dela Sfântul Sava, dascălul din Avrig întemeiază prima școală românească din Muntenia; în chiliile dela Trei Erarhi, Gheorghe Asachi, sprijinit de un alt mare ierarh, Veniamin Costache, pune bazele primei școale din Moldova, acum 100 de ani.

Aici în Ardeal, acțiunea bisericii asupra școlii a fost și mai pronunțată și legătura între școală și biserică și mai strânsă ca dincolo în Vechiul Regat. Neamul nostru va rămâne în veci recunoscător celor două biserici naționale, căci în timpurile cele mai grele prin care a trecut sufletul românesc, nu numai că ele au conservat credința strămoșească, dar au menținut nestinsă candela care a luminat poporul și l'a pregătit pentru ziua cea mare, ziua mântuirii, ziua unirii tuturor românilor.

Alături de liceul din Brașov, din Năsăud și din Blaj, liceul din Beiuș, întemeiat acum 100 de ani, a format multe generații de suflete alese, de îndrumători, de apostoli ai neamului, cari au lucrat și au pus toată munca, toată energia și tot devotamentul lor în serviciul școlii și pentru îndeplinirea idealului și aspirațiilor neamului românesc.

Mare a fost, de sigur, însemnătatea culturală a acestor focare, a acestor altare de credință românească, cari au luminat sufletele, au deșteptat conștiințele, au mărit forțele de rezistență ale neamului și adâncă trebuie să ne fie recunoștința pentru acei cari le-au întemeiat, le-au îndrumat.

Dela aceste umile făclii, s'au aprins focurile nestinse, cari luminează astăzi întreaga suflare românească; din aceste câteva școale de acum 100 de ani, au răsărit zecile de mii de școale de astăzi, cari vor lumina și vor menține trează conștiința națională.

În măreția zilei de astăzi, să nu uităm nici greutățile și amărăciunile de tot felul ce au avut de îndurat acești primi întemeietori de cultură românească, nici datoria sfântă ce noi, cei de astăzi, avem de îndeplinit către această țară, datoria de a menține, de a dezvoltă aceia ce s'a câștigat cu atâta jertfă.

Să ne unim deci cu toții, cei cari simțim românește și, uitând patimile, să ne dăm mâna pentru a întări, a consolida această țară și acest neam.

Liceul din Beiuș

de General Tr. Moșoiu.

Acum o sută de ani marele Român, *Episcopul Samuil Vulcan*, prin înființarea liceului din Beiuș a pus temelul zonei culturale și naționale de la Apus, iar în *1919 Marele Rege Ferdinand*, cu sabia în mână, a tras hotarul de Vest al *României întregite*.

Grație acestei școli înființată de marele ierarh, conștiința națională a fost aici, la graniță, totdeauna trează și în ceasul hotărâtor, când primul dorobanț a pus piciorul pe plaiurile Bihorului, această conștiință a străbătut ca un fior toate inimile românești, al căror suflet s'a contopit într'unul: în sufletul Neamului.

Istoricul acestei școale e o îndelungată și perzistentă repetare a simbolicului joc al goanei torțelor.

Nicăeri invizibilul fir, care leagă generațiile și prelungeste eforturile individuale într'o continuitate, în care timpul nu uzează, ci primenește cu tinerești entuziamuri, forța creatoare a unei idei unice, nu se vâdește mai desăvârșit, ca din cercetarea activității atât de strălucitoare și totdeauna rodnică, a acestui așezământ de cultură românească.

Aci se săvârșește, în lungile ore de cursuri, cel mai minunat proces de alhimie sufletească. Aci se altoesc în sufletele proaspete, îndemnurile rosturilor viitoare, ale tuturor celor ce vor alcătui mâine lumea, vor înfrunta viața și vor apăra hotarele României.

În mintea tânără a școlarului sânguitor și în elanurile lui, profesorul va deosibi pe creatorul, ce își va da mai târziu, măsura puterii sale. Și în puțină melancolie își va aminti poate, că aceleași elanuri l'au însuflețit și pe el altă dată.

De acest liceu, care devine prin viața națională ce pulsează puternic în el, un organism viu, leagă pe toți elevii în mod indisolubil o intuiție mai puternică de cât o judecată, care îi face să simță intens, că aici li s'a hotărât, fără putință de întoarcere, drumul pe care mai apoi îl vor urma. Această școală solidarizează oarecum destinul elevilor cu acela al liceului în care au învățat să privească lumea, viața și destinele neamului.

De acela sărbătoarea ei e și sărbătoarea tuturor celor care au stat pe băncile acestei școale.

De triumfurile ei, sunt mândri ca de ale lor și aniversările, popasuri de reculegere și de înprospătare de puteri, în drumul ascendent, străbătut în trudă și cu tenacitate, sunt prilejuri de înviorătoare bucurie.

Un veac de necurmată existență întru slujirea idealului cultural românesc, pe care acum le îplinește liceul lui *Samuil Vulcan*, cuprinde în el povestea unei eroice lupte și apoteoza splendidului triumf al unei credințe biruitoare.

Celor căzuți în luptă: Cinstire. Iar celor ce și acum poartă pe brațe voinice steagul, nici odată plecat în țărână: un îndemn.

Samuil Vulcan și Moise Nicoară

de P. S. S. Episcopul Roman Ciorogariu

Mântuitorul Hristos a dat oamenilor felurite daruri „El a dat — ne spune divinul apostol al limbilor — pe unii ca să fie apostoli, pe alții prooroci, pe alții binevestitori, pe alții păstori și învățători“.

La începutul secolului al XIX-lea mila lui Dumnezeu a revărsat din belșug acest dar al revelației asupra Ardealului. Dela Avrig până la Vârșeț se aprind luminile școlilor românești, stelele cerului ce s'a deschis pentru iobagii legați de glie.

Aradul și Biharea, acești frați de cruce în lupta existenței naționale, sunt cheia Ardealului. Aici s'au ridicat cele două faruri ale culturii românești. Voința de feră giulanului Moise Nicoară dă viață la anul 1812 primei școli normale din Ungaria, preparandia română din Arad. După ea, la anul 1822, răsare școala teologică, iar la 1829, se intronează în scaunul episcopal din Arad, episcop de neam român în locul episcopilor de neam sârb, cari să instăpânească asupra românilor ortodocși. Așa s'a întemeiat Centrul Cultural român din Arad, de unde strălucește numele lui Țichindeal asupra întregului românism.

Acolo unde s'a înfăptuit acea mare operă culturală a fost și binecuvântata mână a episcopului de pie memorie Samuil Vulcan din Oradea. El încurajează și întinde mână de ajutor lui Moise Nicoară și Dimitrie Țichindeal la deschiderea porților Burgului pentru deputații din Arad. E un gest de om care nu și precupește marea sa autoritate pentru interesele superioare românești.

Dela acest nobil gest trece la înfăptuirea idealului său de a ridica pentru tinerimea română un gimnaziu în centrul domeniului său episcopal din Beiuș. Așa s'a înființat primul și unicul gimnaziu român din propria Ungarie și Banat.

Marii dascăli din Arad, unde bihoreanul Alexandru Gavra multiplica în manuscrise făcute de preparanzii săi, cronică lui Șincai pe care în acest chip primitiv o răspândește în raza școalelor arădane, dintre Biharea și Caraș Severin, fac legătură între noul gimnaziu din Beiuș și Banatul cărturăresc care, deșteptat la conștiința națională, își trimite fiii aici unde se înfrățesc cu fiii acestei provincii.

Fiii de iobagi, aduși în stratele lor după îndrumările episcopului Vulcan, dau un aspect rustic acestei instituții. Sub acest aspect rustic s'a păstrat virginitatea sufletului românesc. Această virginitate a dat caracterul gimnaziului istoric din Beiuș. A fost mai atractivă vraja sumanului din Beiuș decât Atilla din somptuoasele școli dela Oradea și Seghedin.

Eu n'am avut fericirea să fiu elevul acestei școli, dar în calitatea mea de episcop țin să depun prinoul recunoștinței bisericii mele pentru generațiile crescute în această românească școală. Să cinstesc memoria arhitectului ei Samuil Vulcan și a urmașilor lui cari o des-

voltară. Să evoc memoria eroilor anonimi, pilduitori ai zilelor de astăzi, cari au fost profesorii acestei școli. Să cimentez legătura misiunii culturale cu fratele meu întru Hristos episcop Valeriu Tr, Frențiu și cu îndrumătorii de astăzi ai acestui liceu pe urmele tradițiilor mari ale înțașilor noștri.

Sinteza acestor tradiții este educația națională religioasă. În această ipostază și-a păstrat Ardealul caracterul etnic, tot prin ea își va păstra acuma România viața de veci.

În mireasma sărbătoarei de astăzi se învâluie și solia domnului Ministru dr. C. Angelescu cu aprofundarea caraterului religios în școala nouă română. Sunt fericit că-i pot aduce omagiul recunoștinței la acest praznic a tradițiilor noastre culturale, care pe toți ne unesc în cultul patriei iubite.

Din sămânța semănată de apostolii, proorocii, binevestitorii, păstorii și dascălii veacului încheiat a răsărit România Mare. În casa Tatălui nostru mai multe daruri sunt. Urez veacului al doilea al acestei școli un seceriș mănos cum l-a avut primul veac al existenței sale spre mărirea lui Dumnezeu și fericirea scumpei noastre patrii.

Cântec, când apune soarele

de Ion Samarineanu.

Apune soarele. Și nu mai sunt nici stânci,
Nici nori, nici vuet în vâle adânci.
Se șterg pe nesimțite nălucile și visele
Și te închid tăcut, în depărtări, abisele
Treci obosit și nu-ți aud nici pașii
Deși frământă țărâna vieții mele.
Pe malul apei clare, unde-au cântat luntrașii,
Cresc sălcii plângătoare
Și umbre rugătoare
Să stea străjeri, până târziu, sub stele.

Peisagiu mobil

Un drum, o salcie pe malul unei ape,
O floare 'nrourată,
O zare limpede, o față
Care-și cântă iubirea-i timpurie,
Lumină revărsată pe câmpie,
Un cer senin, neliniștit, primavara,
Un car întârziat pe drum de seară,
Un sbor de pasăre înalt,
Un glas venind ca din țărâmul celălalt
Și totuși cunoscut, prietenesc
Și apoi tăceri, tăceri,
Ca ape revărsate care cresc
Sub ochii stinși ai călătoarei seri.

Liceul Samuil Vulcan din Beiuș

de dr. C. Pavel.

Străbăând trecutul acestui neam, al neamului românesc, în epocile lui de mari prefaceri întâlnim nu numai o pleiadă de exponenți ai energiei naționale, ci în cuprinsul acestui pământ sfânt, cetate de munți și râuri, mai avem și o samă de locuri sortite marilor meniri.

Ori, prin cari indicațiuni altele, dacă nu printr'un norocos destin al sorții era chemat dositul târgușor de munte, Beiușul, ca între zidurile lui prea modeste, să se desfășoare azi una din cele mai emoționante și pilduitoare prăznuiri culturale: *Comemorarea centenară a unui liceu românesc, ivit ca prin minune în zorii veacului trecut aici, la hotarele extreme ale întinderii românești.*

Serbările culturale ne spun, că un popor e conștient de ceea ce el este și vrea să fie, — ele mai sunt și clipe de reculegeri în cari eșim din măcinișul obișnuit al preocupărilor mărunte și înguste și parcă urcăm o creastă de codru, unde ne atrag aspecte ce ne farmecă și ne fură.

Ridicați peste preocupările zilei, dela înălțimea acestor momente culturale, atât de rari în istoria noastră, ne îndreptăm azi privirile spre oamenii cari au fost și spre vremurile în cari, pentru noi Români de pretutindenea, se înființează a doua școală secundară după vechime, iar în văile și poenele Bihării se aprind cele dintâi raze de lumină și de cultură românească.

Părintele bunului gust al scrisului românesc, Titu Maiorescu, în scrisoarea de felicitare către Iosif Vulcan, cu prilejul jubileului revistei *FAMILIA*, între altele, constată că noi Români — dealungul unui sbucium istoric cum n'a mai fost — am avut și noroc și încă nu odată.

A fost un noroc și fără păreche în istoria popoarelor, când o divizare aduce tărie și întremare culturală pentru neamul întreg.

E fapt incontestabil, că Habsurgii au înlesnit apropierea românilor de Biserica Romei. Din această înlesnire ne-a venit și Beiușul cu tot ceea ce ne-a adus și ne-a dat în scurgerea unui veac.

Nu știm însă, dacă stăpânii de eri ai acestor locuri s'au gândit pe atunci, că din îmbinarea celor două elemente necunoscute și chiar opuse pân' aci: Roma și Români, va scăpăra scânteia unui nou ideal și că acest ideal va deschide o nouă fază de dezvoltare istorică nu numai în viața oropsiților, toieraților și ignoraților de eri ai Aprobatorilor și Compilatelor, ci și în ceea ce neamului de dincolo, ros și stors și el de urgia Fanarului.

Acest ideal apare acuma, cum după zile de nori grei și furtuni apare mândrul soare în albastrul proaspăt și umed al dimineții și aprinde lumea și invie viața.

Vădici martiri și mucenici pribegi ai școlii ardeleno desgroapă trecutul acestui neam și fixează în chip conștient legăturile noastre cu latinitatea occidentului.

Ei trezesc aspirații de libertate, ei despică drumul revendicărilor de neatarnare, ei urzesc cei dintâi, cântecul de leagăn al unității noastre naționale.

Intregirea neamului românesc între hotarele lui fi-rești, raza acestui gând a încălzit mai târziu paginile lui Bălcescu și stihurile neperitoare ale lui Eminescu și ne-a împins pe urmă la suprema jertfă în războiul mondial.

Nici-o seminție alta nu și-a plătit mai scump unitatea națională, drumul în lume și locșorul sub sfântul soare ca neamul acesta românesc. Și nu știm ce blestem din tragediile antice apasă azi asupra noastră, de zilele acestea nu put fi mai senine. Și nu știu cum se face, că niciodată nu mi-s'a părut mai actual strigătul profetic al marelui Șincai: „Vai neamului românesc de nu-i va da Dzeu minte“.

A fost un noroc deosebit că îndată, la începutul înfiripării noi eparhii române unite aici în Crișana, cei dintâi trei episcopi *Dragoș, Dărăbant și Samuil Vulcan* vin deadreptul dela Blaj, dela Blajul cu trei sori în frunte, vatra noului crez național și de aici aduc nu numai zelul unei păstoriri obișnuite, ci mai aduc pe de-asupra noul spirit al orientărilor și al îndemnurilor naționale și culturale. Ei deschid neobișnuite isvoare de gândire și înrodire și în aceste părți reslețite ale etnicului românesc, abia scăpate de sub dominațiunea turcească și ravagiile Curuților.

Indicată odată misiunea deosebită, culturală și națională a acestei episcopii, ea se afirmă an cu an și culminează pela începutul veacului trecut în conștiința superioară a episcopului *Samuil Vulcan*, coșorător și el din vechi neam de vornici munteni, refugiați în Ardeal dinaintea lui Șerban Cantacuzino.

La 1828 Vulcan înființează liceul românesc din Beiuș.

Nu e locul și nu e timpul să insist mai de aproape asupra tuturor frământărilor, bogate în episoade de măreție epică, prin care a trecut slăvitul întru pomenire episcop până în dimineața zilei de 1 Nov. 1928 când a predat aceste istorice ziduri menirii lor sfinte: *educationi inventutis huius provinciae.*

Gestul episcopului Samuil Vulcan într'o vreme de războaie necurmte, de curente revoluționare, de devaluare a banului, de reacțiune din partea *Sfintei Alianțe (Sainte Alliance 1815)* devine un act istoric de cea mai mare importanță și pentru atunci și pentru mai târziu.

Ori, se știe, că noul regim absolutist, după căderea lui Napoleon, în Europa centrală și cu deosebire în Monarhia Habsburgică, suprimă orice mișcare culturală și națională. Cei doi vlădici români din Ardeal, Bob și Moga și pe urmă Leményi fură făcuți răspunzători cu capetele lor pentru mișcările Românilor. — Chiar și la Blaj, după moartea lui Petru Maior, se înstăpâni o înspăimântătoare stagnare literară. Mișcarea oamenilor, cenzura cărților, ajunse a se înăspri până la ridicol.

Și în acest răstimp de declin național, de sinistră și apăsătoare tăcere, pribegii Blajului și cei câțiva cărturari unghureni și bănățeni fac în jurul lui Vulcan la Oradea, un fel de academie: „*Cea dintâi Academie de studii privitoare la trecutul românesc*“ cum observă însuș marele nostru dascăl și istoriograf, Nicolae Iorga. Și tot atunci bătrânul episcop cu cei 70 de ani câți avea pela 1828 ridică aici, în creerii munților bihoreni școli românești mai înalte, de cari nu s'a mai pomenit până atunci în Ungaria proprie.

Cari sunt împrejurările determinante și adevăratele dedesubturi ale acestei acțiuni cu putință din partea lui Vulcan, într'o vreme ca aceasta?

Românii din Ardeal și Ungaria la toate răspântiile veacului XIX prin cele două Biserici naționale aveau câte un om de legătură cu Burgul din Viena, aveau câte un om împărătesc.

Aceștia sunt factorii vremii, abili vămuitori ai momentelor istorice. Și o clipă istorică câștigată ori pierdută face nu odată cât un veac în viața și luptele unui popor.

Pela începutul sutei trecute atare agreat al curții din Viena a fost *Samuil Vulcan*. Câțiva ani în urmă dela moartea acestuia și, îndeosebi, sub absolutismul austriac, tot ca oameni ai Vienei apar în vârtoarea luptelor naționale și bisericești marele mitropolit *Andrei Baron de Șaguna* și urmașul de scaun al lui Vulcan, *Vasile Baron de Erdeli*. — Și pe urmă tot ca atare prinde a se contura, în anii dinainte de războiu și rolul episcopului martir *Dimitrie Radu*.

În viața unui neam fără burghezie conducătoare, neam de sate și preoți cum eram și mai suntem și azi, acești arhierii se văd necesități a face din cărja vlădicească când un sceptru de îndrumare politică și națională, când unul de trezire și directivă culturală.

Astfel se întâmplă că, sub *Vulcan și Erdeli*, acete școli dela 1828 până le 1853 cresc și se întăresc și, muncind fără șgomot, pregătesc și pentru părțile unghurene generația luptătorilor noștri de sub absolutismul austriac și dualism.

La 1836 tot episcopul Vulcan mai adaugă la cele două clase primare, urbane sau normale și la cele patru gramaticale, conform legii școlare *Ratio Educationis*, încă două clase zise humaniore, cl. V—VI, „*întru folosul și cultura națiunii române*“ cum spune în actul de fondare.

În vremea nouilor așezări ale Monarhiei de după răsmirița dela patruzecișopt și sub absolutism ne vine alt om împărătesc. Acesta e — cum zisei — episcopul Erdeli. Era prea firesc că celce solicită guvernului imperial pentru sângele vărsat, federalizarea mozaicului habsburgic și cerea în cuprinsul Monarhiei un *Land der Romanen* o țară românească, să profite de legăturile dela curte și cu ajutorul Ministrului *Thun Hohenstein*, să înființeze o școală normală la Oradea și să ridice liceul dela Beiuș la opt clase și drept de bacalaureat.

Începând din 1845, când aici în valea Crișului-

Negru șase tineri români dau cel dântăiu examen de maturitate, școala din Beiuș, fiind singurul liceu românesc în Ungaria proprie, devine centrul școlar și cultural al Românilor din aceste părți, ba chiar și pentru cei din mândra țară a fagilor din Bucovina.

Elevii sporesc an cu an. La 1861 numărul lor se urcă la 300, dintre cari 36 dau bacalaureatul.

Agravarea situațiunei externe a Monarhiei, pe care politica maghiară o știu exploata, slăbește zi cu zi rezistența Austriei. La 1865 dieta ardeleană e disolvată; Schmerling cu planul de federalizare și cu al său: „*Wir können warten*“, cade. Urmează Koengraetz și apoi dualismul, mai bine imperialismul unghuresc.

Și acuma ni-se desvăluie în toată mărimea ei intuițiunea istorică alui Vulcan. La 1828 acest chiriarih înalță aici în Beiuș, în codrii Bihării, un liceu românesc. Și de atunci în toată scurgerea veacului trecut Românii din întinsele județe Ungurene și Banat, din acest mare semicerc din jurul Transilvaniei, nu mai putură smulge guvernelor ce urmară, o școală românească similară.

În Ardeal sub absolutism mai puturăm înființa două licee, la Brașov și Năsăud și un gimnaziu la Brad, pe lângă școalele din Blaj, dar în Ungaria proprie oricât s'a stăruit în privința aceasta, când pentru Arad, Lipova, Lugoș, Caransebiș, când pentru Baia-Mare, Seini ori Șomcuta, nu fu chip să răsbim una cu capul. Și astfel pe lângă școala normală ortodoxă din Arad, (1812) *liceul acesta din Beiuș a susținut lumina și cartea românească pe toată întinderea creștinilor noștri, începând din Orșova până în codrii Maramureșului, vreme de aproape un veac.*

Și ne miră mult cum se face că, în vremece sub Austriaci pe terenul bisericesc mai puturăm lega cu ceva ziua de azi cu cea de mâine, cum dovedesc cele două mitropolii și trei episcopii, în tot răstimpul acesta o școală secundară în părțile acestea nu puturăm obține.

Și unde mai pui că legea pentru egala îndreptățire a naționalităților, mai bine farsa dela 1868 art. 44 în loc să sporească numărul liceelor românești nu garanta acuma nici măcar existența unicului nostru liceu, a liceului din Beiuș. Ba într'o zi, sub episcopul *Iosif Papp—Szilagy*, noul regim al libertăților merge până a atenta la existența și caracterul românesc și confesional al acestei școli.

Vin vremuri grele, vremurile regimului *Tisza și Bánffy*.

Școlile noastre din Beiuș umblau, — cum zice cronicarul — *cu zilele în mână*. Legile școlare din 1879 și 1883 constată, că vechea clădire alui Vulcan nu mai coresponde, că colecțiile științifice sunt sărăcăcioase, că profesorii sunt fără leafă. O leacă de ajutor din vremea absolutismului e suprimat, moșiile episcopiei stoarse și grevate. O listă deschisă prin anii 1878 aduce abia câțiva picuri într'o mare de lipsuri.

Într'o vreme grea și rea ca aceasta, la 1879 ne vine un om bun. E episcopul *Mihai Pavel*. Opera acestui neîntrecut Mecenaș al culturii românești din suta XIX ori-

cât ne-ar uimi prin proporțiile unor jertfe și danii neobișnuite și nevisate până atunci în Ardeal, cum sunt: restaurarea vechilor edificii vulcaniene, clădirea unui nou zid pentru liceu, ridicarea a două internate, înființarea școlii medii de fete, apoi sala mare de gimnastică și cea de desen, lefurile și fondul de pensii al colegiului profesoral, nenumărate burse și ajutoare azi în valoare de peste două sute de milioane, totuși această operă ni-se impune mai degrabă prin strămoșia ei în ciuda suprem în care ea se desfășoară.

Dacă această mână, trimisă de sus la o zi grea, mai întârziea numai vre-o 3-4 ani, vechile școli românești dela Beiuș erau osândite ca într-o zi să se năruie și să strivească sub ruinele lor pe cei ce mai așteptau și mai sperau, ori să fie prezentate pe tava guvernului unguresc.

Altă eșire nu mai era.

Opera de linii mari a episcopului Pavel „*smeritul binefăcător prin școli și danii*” mântuie, ba întărește și adâncește chiar, cultura românească aici la hotarele de vest.

Iată unul din oamenii căroia cerul le-a încredințat fie vre-o taină de spus, fie vre-o faptă bună de făcut pentru neamul acesta. Și ce rămâne din trecerea noastră prin lumea aceasta, decât puțină lumină ce o putem răspândi și puținul bine ce-l putem face.

Eșite odată din sbuciumul atâtor încercări, reintinerite și larg înzestrate, așa cum azi ni-se prezintă aceste școli episcopului-martir, *Dimitrie Radu*, acuma îi revine mai degrabă o datorie de tact și conservare, ferind într-o vreme ce iar se învâlbura, de orice sdruncin frumoasa succesiune dela Beiuș.

Și acest episcop, deși angajat în toate mișcările noastre naționale dinainte de războiu, unde se cereau jertfe bănești și o pătrundere a situațiilor, nu scapă din vedere nici școlile din Beiuș. Prin o masă pentru elevii români, ori unde s'ar închina aceia, prin donațiuni de imobile, prin o fundațiune auxiliară de 6 milioane ce i va purta numele, ținea să sprijinească — cum însuș ne spune în actul de dănie: „*Așezămintele culturale ce le avem la Beiuș*”.

Sortit să păstorească în vremuri nealinate și de mari prefaceri, la 1918 episcopul Radu reintegrează limba românească în clasele superioare ale liceului, de unde a fost scoasă după înscenările cu steagul național unguresc dela 1888. Tot acest episcop, la 1920, ridică școala medie de fete la rangul de liceu.

Sporite și întreținute cu ultimele jertfe, aceste școli mai trecură și prin iadul săcuesc și cel al bolșevismului unguresc.

După zile fără pâine și nopți fără odihnă așteptam cu candelile aprinse sfânta zi cântată și așteptată de atâtea veacuri. Și așteptau gata și capabile, ca a doua zi, după ce dorobanțul român se ivi și în Bihor, să continue mai departe prin lumină și cultură măreața operă de întregire și reconstruire internă a neamului și în aceste tinuturi trezite la conștiința de mari Români și Creștini,

luminate de mucenici și sfințite de sânge de martiri, dela opincă până la vlădică, în accepția cea mai adevărată a cuvântului.

Și de atunci sub oblăduirea părintească și distinctiva sollicitudine a Patronului după vremuri al acestor așezăminte, *I. P. S. Valer Traian Frențiu* al Orăzii, care azi cu mila lui Dzeu deține scaunul acestei eparhii în toată strălucirea glorioșilor săi înaintași tinerimea română în școlile din Beiuș urmează mai departe și în număr tot mai mare, învățând cum să se închine lui Dzeu, științelor și datoriei către neam și țară.

Aceste învățături ne-au fost tăria și pietrele de temelie în scurgerea unui veac. Cu această merinde au părăsit zidurile istorice ale școlilor din Beiuș cei 22732 de elevi între cari 2268 de bacalaureați câți au dat vieții publice românești din Ardeal și Bucovina dela 1828 și 1854 incoace. Această muncă școlară a fost săvârșită în decursul unui veac de 132 de profesori și 10 directori.

Din rândurile acestor elevi au eșit aproape întreaga noastră preoțime și dascălime din părțile ungurene de altădată și ceilalți cărturari în frunte cu doi mitropoliți, trei episcopi, trei academicieni, 4 profesori universitari și o samă de scriitori și vajnici luptători ai vieții românești, cum sunt: *Alexandru Roman, Partenie Cosma, Coriolan Brădiceanu, Nicolae Oncu, Mihai Velici, Francisc Hoszu—Longin, Miron Pompiliu, S. Fl. Marian, Gheorghe Candrea, pedagogul Dr. Gheorghe Popa* și *A. C. Popoviciu* scriitorul politic de renume mondial.

Dacă bătrânul cronicar a zis, că sunt oameni și în Moldova, apoi pe bună dreptate și noi putem zice, că au fost și mai sunt oameni și în Ardeal și chiar și în Bihor.

Cu pietate și negrită admirație ne plecăm astăzi în fața faptelor și amintirii marilor chiriarhi și în cea a vechilor dascăli, cari unii cu avutul și chibzuiala lor, iar alții cu dârză răbdare de apostoli, ai unui neam părăsit și fără puteri, au pus mai multe pietre la clădirea României-Mari și tocmai acolo unde era mai mare trebuință.

Cunoașterea și aprecierea acestor oameni, săraci și fără răvnă la măririle puterii ori la bogățiile pământului, *oameni de Sfântă muncă tăcută*, vorba lui Carlyle este cel mai elementar imperativ categoric al recunoștinței naționale.

Nu poți clădi un viitor pe ingratitudea față de trecut. Numai celce are ce comemora, acela are și ce apăra.

Și dacă un veac aceste școli au susținut bunurile noastre cele sfinte, limba, legea și cultura, nu odată cu însăș primejduirea existenței lor, de aci înainte, stăpânite de aceleași tradiții înălțătoare, școlile din Beiuș au să fie trîmbița fermecată a conștiinței naționale și a dragostei de țară în mândra Românie a visurilor noastre de veacuri.

Cântece pentru fata cu zâmbet trist

de GEORGE A. PETRE.

1.

Ochii tăi jucători: licurici în noapte,
Flori de umbră, de adâncuri și de noapte.
Fluturi mulți, fluturi dornici și sglobii
Poposesc peste crânguri și câmpii;
Numai unul, singuratic, numai unul
Trece fâlfâind. nebunul,
Și zorind din aripi moi și argintate
Cată floarea cu petale 'ntunecate.

Flutur alb, flutur mic,
Urcă slava ca voinicul pe colnic.
Floarea nopții cu petale 'ntunecoase
Se ascunde 'n gene lungi și mătăsoase...

2.

Ochii tăi, ochii tăi: ochiuri de fântână
Peste care s'a uitat prea mult o zână
Și-a căzut de amețală și de dor
Și de-atunci se oglindește 'n fundul lor.
Călărețul prinde arma la oblânc
Și privește... și privește în adânc.
Val mărunț, val răsfrânt tremură aproape,
Tremur scurt, luminos, răsfirat pe ape.
Dar când vrea pieptul ars să-și adape
Și, setos, călărețu 'ntinde-o mână,
Ochiul mic se închide în fântână, —
Aripi albe se întind peste fântână...

3.

Zână tristă, zână albă, zână mică,
Ce în ochiuri de fântâni te-ascunzi de frică.
Noaptea tace, noaptea doarme, noaptea cântă,
Călărețul peste plaiuri se avântă.
Din adâncuri, din tăcere, din fântâni răesai,
Să ascuți în toiul nopții cântecul de naiu.
Zâmbet alb ivit în lună să te 'mbete
Și din slăvi polen de-argint să-ți cadă 'n plete.
Să culegi din ape stele căzătoare
Și cu mâna să le prinzi la cingătoare.
Să ascuți în goană tropot de copite
Și să simți sub coaste svâcnituri grăbite.

Zână tristă, zână albă, zână mică,
Roibu 'n tropot depărtarea o despică...

4.

Somn ușor, somn ușor, fată albă...
Luna-ți țese din argint frumoasă salbă.
Florile ți-adună 'n cupe albi cercei,
Visul face pașii 'n juru-ți ușurei;

Iar luceafărul și-ascunde tremurul sub nor,
Nu cumva ca să deoachie somnul tău ușor.
Somn ușor, somn ușor...
Roibul gândului așteaptă pe aproape.
Duhul nopții ți s'așează peste pleoape
Și 'mpletește din tăcere, mut și blând,
Leagăn moale pentru trupul tău plâpând.

Somn ușor, fată albă, somn ușor!
Basmul toarce fir de aur din fuior.
Inima ți se desfoaie ca un crin
Și 'n potir culege visul tău senin...

5.

Floare mică, floare-albastră!
Bate soarele cu degetu 'n fereastră.
Cântă viața peste plaiuri însoarite,
Sboară dorul peste pajști înflorite.
Te trezește și deschide ochii mari,
Tinde brațele ca fragezii lăstari,
Să culegi din soare fluturi de lumină,
Să aduni mărgăritare din grădină,
Să mângâi cu mâna albă floarea nouă
Ce în zori și-a renăscut surâsu 'n rouă,
Să-ți trimiți în zare albi porumbei
Și s'aștepți din depărtare vești cu ei.

Floare mică, floare-albastră...
Bate soarele cu raze în fereastră
Și tresare nalba fragedă din glastră...

6.

Fată albă, fată tristă, fată mică...
Dorul meu: sbor svâcnit de rândunică,
Ochiul meu ca oglinda te răsfrânge,
Pieptul meu, cadru vechi, icoana-ți strânge,
Brațul meu ți se 'ntinde cingătoare,
Sufletul te adie ca o boare.
Gândul meu, fată tristă, surioară,
Cerc de aur și lumină, te 'mpresoară
Și-ți alungă de pe frunte, de pe buze, de pe față,
Adumbrirea de tristețe ca pe-o ceață

Fată albă, fată mică...
Trupul fraged ți-l ridică.
Să te-alint, să-ți descânt și să-ți cânt,
Să fii floare, să fii zâmbet, să fii cânt,
Să fii înger luminos de bunătațe
Peste noaptea 'n care gândul meu se sbate...

Liceul „Samuil Vulcan” și școalele dela Arad

de Dr. Gh. Ciuhandu.

Mă folosesc de graiul cărturarului ierarch Smeritul Damaschin Episcopul Buzăului și de cuvintele scrise de el, în Predoslovnia Apostolului dela 1704, în cinstea Voevodului muntean și martir Constantin Basarab. Aceste cuvinte spun :

„Lucru plăcut lui Dumnezeu mai mult decât alte bunătați, ne învățăm din Dumnezeiască scriptură că este *mulțumita*”.

Muțumim deci liceului Samuil Vulcan pentru că a continuat și desăvârșit — pe cât a putut — aici în Bihor, aceea operă culturală, care ne este cunoscută, după cercetări mai nouă, că era ajutată de frații de peste Munți și sporită prin frații de aici, începând încă de pe la sfârșitul veacului XVII.-lea.

Voevodul Constantin Brâncoveanu, încă înainte de încheierea veacului XVII.-lea avea o așezare trecătoare la Piatra Craiului, de pe valea Crișului Repede. În legătură cu ocrotirea dânsului este adusă acea „vioiciune literară românească” din Bihor, dela sfârșitul veacului XVII.-lea în centrul căreia stătea protopopul Petru dela Tinod, unde Brâncoveanul ridicase o biserică.¹⁾ — De dincolo, din Moldova, ne vin, în aceeași vreme, dieci moldoveni, ca Vasilie Sturze zis Badiul Moldovanul, așezat la Stracoș și după el diacul anonim, supranumit și el „Moldovanul” locuitor în Șumugi. Acestia, ajutați de alți dieci — ca și Ioan dela Nogiorid (1730) și Pavel, așezat la Josan și Gurbești în valea Crișului Negru (1733), supranumiți amândoi „Muncăceanul” pentru că veneau din ținutul Muncaciului, dar probabil tot Moldoveni și ei — au făcut aici, cu bihoreni noștri, școala vremurilor de atunci, creînd o pleiadă de dieci bihoreni²⁾ — până să răsară aici școala sistematică.

Pe piatra de temelie a acestei tradiții culturale și pentru desăvârșirea ei s'a ridicat — *de cine putea* să facă acest bine, în Beiuș, la 1928. — Liceul nostru „în utilitatem et culturam nationis Valachicae” : pentru folosul și cultura poporului român, cum o spune, în actul său fundațional, episcopul Samuil Vulcan, o puternică și expresivă personalitate consacrată în Istoria noastră culturală. Un veac de viață a acestei școale, a împlinit pe deplin aceste așteptări ale fondatorului și ale neamului nostru.

Dar când se înființa această școală, dincolo la Arad, există deja de 16 ani o școală pedagogică sau normală, românească, și de alți 6 ani o școală teologică ortodoxă română. Iar pe deasupra acestor instituții culturale planau legături intime, de caracter naționalist, între unii cărturari ai școalelor dela Arad și între episcopul Vulcan. Binecu-

vânta'e fie numele lor și opera lor de înfrățire culturală peste capul deosebirilor de altă natură !

Eu vreau să înfățișez o nouă dovadă cât se poate de reală despre legăturile dintre această școală și școalele dela Arad. Pe temeiul unei statistici ce am întocmit-o, accentuez bucuros faptul, că școala din Beiuș ne-a dat un foarte mare contingent de studenți, recrutați mai ales din Bihor, trecuți apoi prin școala noastră normală ori prin cea teologică dela Arad. De pildă în 70 de ani (1850—1920), la cari se referă statistica mea, din cei 1500 de preoți sfințiți la Arad pentru trebuințele Eparhiei, cel puțin 449 inși au trecut prin școala dela Beiuș. Astfel am avut posibilitatea, de a ne prevedea școalele și altarele din întinsa Eparhie a Aradului și până departe în Banat, cu slujitori trecuți prin școala din Beiuș.

Deci, mai mult decât un salut convențional, noi aducem, în mod cinstit și loial și un prinos de recunoștință acestei școale, căci după cuvântul aceluiaș smerit episcop Damaschin „jertfă mai cu bun miros decât toate jertfele este lui Dumnezeu mulțumita”.

Fie ca această școală, așezată în Beiușul sfințit și de urmele Voevodului Mihai Viteazul, cu care corespunde în primăvara anului 1601 căpitanul de aici Somogyi, să-și ducă până la sfârșit opera de cultură națională românească, pentru gloria și înălțarea Țării și Neamului nostru.

Vivat, crescat floreal !

PĂR BLOND...

de ȚIGAN CIORĂNESCU.

Păr blond, păr blond,
Sărutul meu — copil vagabond —
Pe tine-a rătăcit de-atâtea ori !
Păr blond, păr blond în care-au crescut flori,
Tu pe poteci înguste îți înșiri
Frumoșii pomi, frumoșii pomi subțiri...
Păr blond, păr blond de fată
De mult, de mult, te-am sărutat odată,
Dar câtă fericire n'am pierdut
Păr blond, păr blond doar pentru un sărut...
Păr blond ce străluceai în nopți cu lună
Iubita mea, iubita mea azi se cunună
Și-are să-și prindă 'n fiece șuviță
Flori galbene, flori galbene de lămâiță !
Iar pe potecile ce licurici se-aprind
Sărutul meu eu n'o să-l mai colind,
Sărutul meu — copilul vagabond —
Păr blond, păr blond !

¹⁾ „Dacoromânia”, Cluj,

²⁾ Cercetările mele : „Dieci și manuscrise vechi din Bihor” — și „Urme vechi de cultură românească în Bihor”,

Centenarul Beiuşului

de George Bota.

Beiuşul poate fi asemuit unei fortăreţe expuse în cel mai primejdios loc, acolo unde valurile duşmane isbesc mai furioase în ziduri. Cetate de rezistenţă sufletească, aşezată ca un punct înaintat — *extras muros* — la poalele munţilor apuseni. Dealungul graniţei de munţi până'n hotarele fireşti ale neamului, stăpânii aduşi de năvălirile barbare şi cari sub cutele unei barbare civilizaţii ne-au apăsătorit zece veacuri, aceşti stăpâni mai ales aici s'au străduit să ne ştergă caracteristicile noastre de rasă şi să ne omoare sufletul nostru. Tot arsenalul de deznăţionalizare şi-a revărsat armele zece veacuri ca să înghită Maramureşul şi Crişana. Dar mai cu seamă ultimul veac al dominaţiei ungureşti poate fi numit veacul deznăţionalizării. Infiltrări de colonişti unguri şi slavi printre Români, şcoli dela cele mai mici până la cele mai mari presărate din belşug pe plaiurile neamului nostru; şcoli cari să ne adoarmă graiul şi să ne schimbe simţirea; atâtea arme şi metode au fost aruncate pe aceste plaiuri, mai ales în ultimul veac: veacul deznăţionalizării.

Şi tocmai în acest veac de luptă pe viaţă şi pe moarte, la poalele Bihariei se aprinde puternica făclie de cultură românească, liceul Samuil Vulcan din Beiuş. Ar fi de ajuns să raţionăm prin absurd şi să ne închipuim că ar fi lipsit acest liceu tocmai din acest veac de încercare; şi-ar putea oricine închipui ce mai găseau vremurile Marelui Ferdinand pe aceste plaiuri! Fiindcă liceu acesta nu a fost numai al Beiuşului, ci al graniţei până în Bucovina şi până la Arad. Ba şi-a aruncat văpaia şi în Ardealul suferinţelor noastre şi ne-a dat luptători de prima linie. Dar mai ales Maramureşul, Sălajul, Sătmarul şi Bihorul şi-au îmbogăţit în permanenţă sufletul românesc din clasele liceului din Beiuş.

Acum o sută de ani s'a aprins această făclie puternică de lumină din sufletul unui vlădică mai presus de toate iubitor de neam. Şi de atunci ea nu s'a stins o singură clipă, ci a fost simbolul rezistenţei noastre naţionale. A fost ca o rază premergătoare a marelui răsărit care trebuia să vină. În ea au ars miresmele unei credinţe neîngenunchiate şi se încălzeau nădejdele unui neam care nu trebuia să piară.

O sută de ani din lumina Beiuşului s'au tot aprins mii de lumini şi ne-au pregătit zi de zi, an de an, lumina cea mare a zilei de azi. O sută de ani, făclia Beiuşului a desprins din sufletul necăjit al necăjitului popor scânteii tot mai vii şi mai dese, ca să ne găsească gata pentru marea socoteală.

Beiuşul lui Samuil Vulcan a scris cea mai frumoasă pagină din povestea redeşterii noastre naţionale.

Se va închide această cetate în tronul de glorie al unui trecut, ca un monument istoric pur şi simplu?

Nu, nimica din toate acestea. O muncă nouă, pe o

nouă cale se deschide liceului din Beiuş, pentru a-şi desăvârşi opera. El va trebui să cunoască noile nevoi ale poporului român, noile sale orientări în concertul lumii.

Dar mai presus de toate, va trebui să lucreze alături de celelalte şcoli româneşti la întărirea sufletului acestui popor, pentru a garanta libertatea cucerită cu atâtea jertfe.

Să nu uităm că românul de azi, oriunde, pe care plaiul l-ai lua, este altul. Odată cu lărgirea graniţelor ţării şi ale neamului, s'au lărgit şi graniţele sufletului fiecărui individ. Sau cel puţin aşa ar trebui să se înţeleagă de toţi acei ce sunt chemaţi să formeze pe cetăţeanul României de azi. Şcoala nouă trebuie să ştie că dacă nu a reuşit să crească sufletul indivizilor până la înălţimea timpurilor de azi, nu va mai fi un factor social-naţional, ba poate fi chiar o piedică în calea de dezvoltare a neamului nostru. *România mare cere un suflet mare*, astfel că liceul din Beiuş devine un factor nou în ţară nouă. Şi, Doamne, dacă un individ de valoare cât poate folosi unui popor în dezvoltarea sa, dar o şcoală care a făcut dovada tăriei sale timp de o sută de ani!

Mai mult decât atâtea, trebuie, după cum am amintit mai sus, ca şcoala zilelor de azi să pregătească pe cetăţeanul timpurilor noi. Şi acesta nu poate fi decât cetăţeanul zidit pe un fond de patriotism luminat şi deschis spre o înţelegere cu cetăţenii altor neamuri. Destul de trist că vecinii noştri nu înţeleg că patriotismul lor nu se mai poate împăca cu noua orientare a lumii; şi tocmai pentru a-i întrece pe aceşti vecini, suntem datori să ţinem de marele adevăr spus de Kant: „Trebuie să creştem copiii nu după starea actuală a speţei omeneşti, ci după ideea unei stări mai bune, posibile în viitor, adică după ideea umanităţii şi a scopului său complet.“

Căci dacă creşte copilul în religia sfântă a Patriei sale înseamnă a asigura conservarea poporului, apoi nu e mai puţin adevărat că şcoala nu trebuie să piardă o singură clipă din ochi armonizarea tendinţelor naţionale cu acelea ale lumii întregi. Dacă în vremuri trecute izolarea naţională putea garanta conservarea, în viitor nu vom mai putea fi izolaţi, dacă vrem să păstrăm libertatea câştigată. Acestea sunt adevăruri pe care nu le putem călca în picioare şi la lumina cărora va trebui format noul cetăţean.

Liceul-cetate de rezistenţă, devine de azi înainte apostol de ofensivă sufletească. El ne va da sufletul mare în marea Românie.

Nu uitaţi că revista „FAMILIA“ apare cu sacrificii. Achitaţi-vă abonamentul şi îndemnaţi şi pe cunoscuţii d-voastre să se aboneze.

Intre București și Budapesta

de Alex. Keresztury-Olteanu.

II.

Redactorul ziarului maghiar „*Temesvári Hirlap*” din Timișoara, în luna Mai a avut o discuție foarte interesantă cu dl *dr. Villhelm Winkler*, profesor pe lângă universitatea din Viena și directorul societății „*Minderheiten-Institut*”. Dl Winkler i-a declarat următoarele: „Importanța practică a cercetărilor instituției noastre a fost relevată în programul publicat sub titlul „*Die Bedeutung der Statistik für den Schutz der nationalen Minderheiten*”: Studiemi, în primul rând, cu o prealabilă critică, statisticele întocmite de către reprezentanții popoarelor majoritare, cari, de multeori, sunt redactate tendențios. Activitatea instituției noastre e descrisă în volumul meu, editat de această instituție și publicată sub titlul „*Drei Jahre Institut für Statistik der Minderheitsvölker an der Universität Wien*”.

Am răsfoit acest volum. Incontestabil, cu mare îngrijire și nu mai puțină muncă, renumitul profesor adună un material bogat în ceiace privește statistica vieții minorităților etnice, mai ales din Europa centrală, dar rămâne de discutat dacă aceasta armată de cifre corespunde, cu adevărul? Evident că nu. Fără ca să intru în amănunte, în ceiace privește critica acestor cifre, mă mărginesc la o simplă demonstrație, rezervându-mi însă dreptul pentru mai târziu, ca să-i dovedesc din pas în pas erorile cari s'au strecurat în „fotografiile demografice fidele” prăgătite cu oarecare predispoziție pentru a privi minoritățile etnice ca niște victime ale istoriei „capricioase”. Aceasta predispoziție culminează cam în totdeauna în afirmația, că minoritățile etnice sunt „oprimate” și li se răpesc mijloacele cu cari și-ar putea desvolta cultura.

Dl *dr. Ladislau Fritz*, unul dintre cei mai reacionari corifei ai Partidului Maghiar din România, în numărul din 15 Martie 1927 al revistei politice „*Magyar Kisbbség*” (Minorité Hongroise) dela Lugoj, face apel către aderenții acestui partid, ca să și concentreze toată energia pentru colectarea datelor necesare la o statistică a minorităților maghiare din țară. Nu-și neagă legăturile cu „*Minderheiten Institut*” dela Viena. Arată importanța acestei munci din punct de vedere politic, le dă și îndrumări în ceiace privește metoda care trebuie să urmărească, spunând că se vor prăgăti: 1, o statistică a contribuabililor de impozite din punct de vedere al naționalităților, 2. repartiția funcționarilor după criteriul naționalității, 3, o statistică a alegătorilor și 4, o statistică a organizării sociale din punct de vedere al repartiției naționalităților.

Apelul a avut un răsunet cam neplăcut. Trebuie accentuat din capul locului că alarma dlui Fritz a fost dată la îndemnul renumitei instituții dela Viena, iar guvernul generalului Averescu a fost nevoit ca să facă percheziție la clubul organizației din Târgul-Mureș a Partidului Maghiar, pentrucă acesta își aroga niște drepturi cari

ating suveranitatea unui Stat, adunând date tendențioase ca mai târziu să le servească dușmanilor noștri dela „Wiener Minderheit Institut” pentru bârfirea României.

Reprezentanța legală a Statului, simțind, probabil, răspunderea mare pe care o are față de interesele țării, a intervenit drastic în această chestiune, noi însă mergem mai departe în toleranță și pentru orientarea cetitorului dăm mai la vale câteva date demonstrative în ceiace privește viața culturală a minorităților din România. Aceasta pentru a arunca o lumină asupra argumentelor propagandei guvernului maghiar în străinătate. Apoi vom trece la analiza amintitelor volume de propagandă.

1. Românii din fosta Ungaria în anul 1904 (adecă încă înainte de atacul vehement al contelui Apponyi) cu o populație de 2,799,749 de locuitori aveau :

15 ziare potitice, 6 reviste sociale, 8 reviste pedagogice și bisericești, 6 reviste economice și financiare, 2 reviste literare, 2 reviste tehnice și 1 revistă umoristică, adecă total 40 publicațiuni periodice. Socotind populația totală a Românilor, aflăm că 69,990 locuitori au avut câte un organ de presă. (Vezi *Ioan Russu Șirianu, Românii din Statul Ungar*. Editura autorului, 1904).

Iar Ungurii din România Mare în număr de 1,600,000 (ei spun că 2,389,200) între 1919—1923 aveau :

	Calitatea imprimatelor	Total	Fondat		Si-a încetat apariția până la 1922	In anul 1923 au apărut	Din aceasta cantitate e de limba	
			Inainte de 1919	Dupa 1919			maghiară	maghiaro-românolgermană
I. 1.	Cotidiane politice . . .	31	19	12	13	18	18	—
2.	Reviste săptămânale sociologice și politice .	77	38	39	24	53	51	2
3.	Reviste politice	1	—	1	—	1	1	—
II. 1.	Reviste ilustrate cu conținut felurit	14	2	12	4	10	8	2
2.	Reviste umoristice . . .	12	3	9	3	9	9	—
3.	Reviste pentru tinerime	9	—	9	4	5	5	—
4.	Reviste satirice și de report	19	—	19	9	10	10	—
III. 1.	Reviste literare și critice	15	1	14	11	4	4	—
2.	Reviste de teatru și de film	20	3	17	7	12	12	1
3.	Reviste de muzică și de cant	5	2	3	—	5	5	—
IV.	Reviste pedagogice și bisericești	35	11	24	7	28	27	1
V.	Reviste juridice și administrative	5	—	5	—	5	1	—
VI.	Reviste tehnice	70	8	62	18	52	38	14
VII.	Alte ziare și reviste . .	17	—	17	4	13	11	2
Total :		330	87	243	104	226	200	26

Adecă Ungurii din România, între 1919—1923, au avut 330 publicațiuni periodice. Din cauza greutăților de care azi se lovește orice publicație de după războiu, până la anul 1922 din acestea 104 și-au încetat apariția, așa că în 1923 apăreau 226 publicațiuni maghiare, din cari 200 erau redactate în limba maghiară, iar 26 bilimbic (româno-germano-maghiar). Astfel, în 1923, 6374 Unguri aveau cât e o publicațiune periodică. Trebuie accentuat că *dintre* organele sus amintite 243 au fost fondate după 1919, va să zică după „introducerea sistemului de oprire” (Vezi *György Lajos dr. A romániai magyar időségi sajtó öt esztendeje, 1919—1923*. Editura revistei „Erdélyi Irodalmi Szemle”, Cluj 1924.)

Pentru o demonstrare și mai perfectă a situației minorităților din România, iată și o statistică a Germanilor din țară, cari la o populație de 800,000, în anul 1926 aveau 9 muzee, 6 societăți culturalo-artistice, 1 societate de asistență teatrală, 4 societăți studențești și 22 reviste științifice, critice, artistice și literare. (Vezi *Jahrbuch der Deutschen in Rumänien für das Jahr 1927. Herausgegeben vom Deutschen Kulturamt in Hermannstadt*. Verlag W. Kraft et Jos. Drofleht. Hermannstadt 1926.)

2. Dl. *Coloman Krizsó* în *Anuarul tipografilor* din 1926 arată că în România aveam atunci ni total 425 tipografii. Din aceste tipografii 238, adecă mai mult ca jumătate, funcționau pe teritoriul Ardealului cu 735 mașini de tipar și cu 2101 muncitori. Dintre tipografiile cari se aflau în Ardeal 66 aveau caracter român, 25 caracter german și 147 caracter maghiar. (Vezi *György Lajos dr. A romániai könyv- és könyomdák statisztikája*. Revista „Erdélyi Irodalmi Szemle.” An. III. Nr. 1. 1928. pag. 87.)

Tot dl dr *Ludovik György*, directorul revistelor „Pásztortüz” și „Erdélyi Irodalmi Szemle” dela Cluj ni-a redactat și statistica cărților maghiare editate pe teritoriul României-Mari între anii 1919—1924. Statistica d-sale ne arată că în acest foarte scurt interval de timp în Ardeal au apărut 1066 cărți maghiare, adecă — după cum spune chiar autorul — „mai multe ca sub regimul maghiar în douăzeci de ani. În 1919 abia au apărut 77, pe când în 1925, întrun singur an, 415 volume. (Vezi dr. *Ludwig György, Das geistige Leben der siebenbürgischen Ungarn seit 1919*. Editura, Klingsor. Brașov, și *György Lajos dr, Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1925. év.* Cluj-Kolozsvár 1927. Editura „Erdélyi Tudományos Füzetek.”)

Ne va da un rezultat și mai trist dacă vom cerceta statistica păpeteriilor și prăvăliilor de cărți și articole muzicale din Ardeal. După cum ne arată cercetările d-lui *Nicolaie Veres*, pe teritoriul Ardealului în 1926 (adică cu șapte ani după unire) se aflau 361 prăvălii de acest gen, din cari 80 erau cu caracter român (20%), 56 cu caracter german (16%) și 225 cu caracter maghiar (62%). Examinând numărul populației vom descoperi că la Români 38,583, la Unguri (socotind și 90% dintre Evrei) 6524, iar la

Un jubileu și o lucrare

Prea stimate și scumpe coleg Pavel,

Învăluit și eu în ale mele datorii, am urmărit cu toată atențiunea și bucuria serbările centenarului Școlilor din Beiuș, serbători la cari cu multă plăcere aș fi luat parte în persoană.

Am simțit adâncă mulțumire văzând realizarea măreață dată acestor serbări, cari, cred, că vor fi contribuit la înălțarea a fraților din acele părți, în cari D-ta apostolești o viață întreagă cu atâta tel neobosit și cu atât de frumoasă isbânjă.

Am terminat astăzi, — după întoarcerea dela *Mircești*, frumosul d-tale volum despre *Școalele din Beiuș — 1828—1928*

Pornind dela întâiele arătări istorice, despre neamul nostru în acele părți ale codrilor întunecoși, în cari s'au adăpostit străbunii cu limba și cu legea lor, ai arătat luminos, pas cu pas, cum au resistat valorilor străine nimicitoare, iar când a venit ziua binecuvântată prin sosirea păstorului dela Blaj, cum în acei codri s'a aprins lumina culturii naționale a luminării minții și a înălțării și întăririi conștiinței de neam.

Dacă una mie de ani am resistat vaiurilor cutropitoare fără lumina aprinsă a culturii, dacă într'o sută de ani s'a făcut cât s'a făcut acolo și peste toată întinderea pământului românesc, ar fi și este, evident, o aberațiune a bunului simț ca să mai aibă cineva îndoială asupra progresului și întăririi neamului nostru în viitoarea sută și în viitoarea mie de ani, — acum după ce ne am scuturat de deosebitele labe, juguri și hamuri pe cari părinții și străbunii noștri le-au răbdat și în cari au tras.

Să muncim însă cu toată inima și din toate puterile noastre, cum au lucrat acei cari ne-au pregătit și ne-au dat starea de astăzi cu câștigurile ei.

Să nu ne descurajem, să nu ne speriem de ticăloșiele ticăloșilor noștri, nici de vrăjmășiile vrăjmașilor străini, toate acestea vor trece, — cei buni cu lupta devotată, și curată pentru neam vor birui, cum a biruit *Inocențiu* dela Blaj (adecă sufletul lui care lucra în timpul lui) cum a biruit *Samuil Vulcan* și alții, mulți mai mărunți, dar tot așa devotați binelui și neamului!

Te felicit pentru frumoasa lucrare prin care ai ridicat Beiușului, lui Vulcan și urmașilor lui un monument mai neperitor de recunoștință decât oricare altul, vrednic de monumentul ce ei înșiși și-au ridicat prin școlile înălțate, crescute și îngrijite de dânsii

Să trăiești mult și bine!

I. Bianu

Germani (împreună cu restul de 10% dintre Evrei) 9557 suflete aveau câte-o prăvălie de cărți și articole muzicale. Constat că populația Ardealului, după criteriul naționalității, o statistică minoritară în acelaș timp o împarte astfel: 60% Români, 29% Maghiari și 11% Germani. (Vezi *Veress Miklós, Az erdélyi könyv-, zenemű és papirkereskedők statisztikája*. Revista „Erdélyi Irodalmi Szemle. An. III. Nr. 1. 1926. pag. 38.)

Las la discreția autorităților în drept și acelor dela „Wiener Minderheit-Institut” aprecierea acestor cifre dezastroase pentru noi, români. Iată cum sunt oprimați minoritățile noastre!

Mioara nădrăvană

de Gh. Tulbure

După ce umblaseră multă lume-impărăție, Dumnezeu și cu Sân-Petru au ajuns odată sus, pe un plai de munte. Când să s'așeze la umbră, dau cu ochii de un cioban, care păzea o turmă de oi.

— N'ai face bine să ne dai o leacă de caș, că suntem tare flămânzi, baciule dragă, — zise Sân-Petru și n'avem nici o fărâmă de merinde.

Ciobanul era un om sgârcit și pestriț la mațe. Răspunse scurt, că n'are caș. Și nu le-a dat nimic. Erau gata să-și ia tălpășița cei doi moșnegi și să plece mai departe, când un băietan de lângă stână strigă după dânșii :

— Stați puțin oameni buni, că mă duc să-mi mulg-oia mea și vă dau lapte cu pâine. Au stat. Băiatul a pus mâna pe o oală mare, cât o găleată și după ce a muls oaia le-a dat celor doi drumeți să mănânce lapte proaspăt cu pâine moale.

Când să plece mai departe zise Domnul către băiat :

— Ia-ți oia și vino cu noi !

Băiatul se arată învoit numai decăt, că nu-i prea plăcea nici lui stăpânul. Iși luă oaia și plecă cu cei doi bătrâni necunoscuți. Merg ei cât merg până ce ajunseră la un pod unde se opriră.

— Suntem cam osteniți și ni-e foame — zise Dumnezeu. Ar fi bună nițică carne.

— Să tăiem mieluşelul dela oaie — zise băiatul numai decăt.

— Bine zici, băiete.

Au tăiat mielul, au fript carnea și au mâncat cu toții. Dacă au isprăvit de mâncat, zise Dumnezeu :

— Ia oasele mielului și le seamănă cât e lunca asta de mare. Băiatul le-a împrăștiat așa. Și dintrodată oasele s'au prefăcut în oi. Era o turmă mare și frumoasă, de mai mare dragul. Băiatul nu mai știa de mirare și de bucurie.

— A ta să fie turma ! Și-ți dăruiesc muntele din față, unde să ți-le hrănești. Rămâi cu bine !

Și cu asta moșnegii, s'au făcut nevăzuți.

Ciobănașul a rămas acolo și a trăit multă vreme singur, cu turmulița lui de mioare.

Intr'o bună zi, ce-i dă lui prin cap ! Hai, să meargă și el odată la biserică. Satul era însă depărțitor, colo jos în vale, la poalele muntelui.

A încălțat opincile cele noi și a pornit-o cu măciuca 'n vânt. Plouase bine. Dar cu tot noroiul depe drum, când a ajuns în sat el nu era murdărit de loc pe opinci. Bagseama pentru că era sfânt. Crescut singur la munte în frica lui Dumnezeu, era cu sufletul curat și cu trupul neîntinat de păcate lumesti.

În biserică, cum sta el mirat, uitându-se pe furiș când în dreapta când în stânga, vede, că unii creștini se 'nhoalbă la el, iar alții șopotesc și râd. Iși aruncă ochii spre colțul bisericii de către altar și ce vede ? Ucigă-l

Toaca ținea 'n mână o piele de bivoliță, pe care scria cu cerneală roșie numele creștinilor, cari n'ascultau slujba și se purtau necuviincios în sfânta biserică. Cum, dela un loc, nu mai încăpea numele tuturor, diavolul a prins pielea cu dinții, s'o întindă bine, ca să-i poată încresta pe toți. Dar când să tragă bine, i-a scăpat pielea dintre dinți și Aghiuză s'a izbit strașnic cu capul de perete. Auleo !

Pe Ciobănașul nostru l-a umflat râsul de pățania dracului. Din minuta aceea, Ucigă-l Toaca s'a făcut nevăzut.

Băiatul a rămas buimăcit, cu ochii holbați spre perete, până când a băgat de seamă, că oamenii ieșiseră din biserică. A ieșit și a plecat și el către munte, la stână. Pe drum opincile i-se umpleau tot mai tare de noroi. Bagseamă acum păcătuise, fiindcă a răs în biserică.

Cum mergea el, așa, îngândurat, către stână cu oițele lui, aruncă ochii îndărăt și vede o mușteră, care venea tot în urma lui. Când ajunse la stână și femeia se apropiase de el.

— Ce cauți dumneata pe aici ? o întreabă flăcăul.

— Sunt o biată văduvă. Mi-a murit bărbatul de curând și am venit să-ți aduc și ție din pomana lui. Te-am căutat în sat, dar nu te-am găsit nicăeri. Și am venit până aici, să-ți aduc din pomana, c'asa-i obiceiul din bătrâni, la noi în sat. Uite, mâncare, și beu'ură bună. Ospătează-te și tu, de sufletul mortului.

Flăcăul n'a așteptat să-l roage prea mult.

Au început a închina cu „Dumnezeu să-l ierte pe răposatu” și a-și da ploscuța unul altuia, până când li s'au aprins obrazii. Ochii începuseră să le luciască și văduva uitase de supărare.

Oia de colea, de lângă stână, se tot uita la el. Și văzând că stăpânul ei a prins slăbiciune de mușteră a plecat capul la pământ, privindu-l supărată. Dacă a văzut flăcăul oia stând lângă el, cu capu 'n pământ, a priceput că-i mâniașă și a început să-o înjure și să-o blesteme, cu vorbe urâte, huiduindu-o cu măciuca.

Atunci, ca prin minune, oile s'au prefăcut iarăși în oase, cum le sămănase pe luncă. Iar el s'a pomenit singur, cu găleata de muls între picioare.

A început a plânge ca un copil mic și a se ruga lui Dumnezeu să i fie milă de el și să-i dea oaia lui cea dragă îndărăt.

Lui Dumnezeu i-s'a făcut milă și i-a trimis mioara înapoi. La anu i-a fătat un mieluşel frumos și drăgălaș, pe care l-a botezat „fiuțu oii”. Iar cu vremea s'au înmulțit, până când iarăși avea turmulița lui de oi.

Iar la turma ciobanului sgârcit, care nu le dăduse călătorilor nimic de mâncare, trimise Dumnezeu o boală, de toate oile s'au prăpădit.

Pentru că Dumnezeu și când pedepsește și când răsplătește face dreptate.

SEMMA

după Jehan d'Ivrey

Pe vremea lui Irod, trăia în Betsaida Galileii, o vădană credincioasă întru Domnul și înțeleaptă, anume Semma.

Încă de pe când viețuia soțul ei Simion, strălucise între femeile orașului și gingășia ei, întrecând frumusețea, o făcuse vestită pe țărmurile Gheniseratului.

Dar după ce Domnul îi luă din lume pe tovarășul inimei, pe soțul iubit atâta, Semma se închise în singurătate, tăinuind chipul ei îngeresc, vederii oamenilor, ne-mai cunoscând altceva decât calea templului și a cimitirului.

Doar săracii puteau să vie fără teamă să mai bată la ușa vădanei.

Pentru ei, Semma, păstră întotdeauna o pară de argint sau o bucățică de pâine. Nemișcată, în hainele cernite ale văduviei, cu obrazul supt de suferință și lacrimi, părea că întrupează însăș durerea.

Păgânii o porecliseră Niobé, dar vădanei puțin îi păsă de spusele lor . . . Rămânea veșnic frumoasă și nenorociții, cerșetorii și milogii, mărturiseau că vraja vorbelor ei și glasul fermecător, îi măreau splendoarea darurilor.

Și tot umplând cu bunătați în mâinele veșnic întinse, hambarele vădanei ajunseră pe fund. Gologanii se 'mpuținară și 'ntr'o zi când ceru vecinului său Solomon, în-sărcinat cu conducerea brumei de averi ce-i mai rămăsese, o sumă mai mare ca de obicei, moșneagul se supără amarnic :

— „N'are nici un rost ceiace faci ! Dacă o să prăpădești în halul ăsta, aurul ce mi l-a lăsat fratele Simion pentru tine, o să ajungi să-ți cerșești hrana de toate zilele.

Dar vădana nu-l ascultă.

— „Domnul e bun, murmură ea, cum am eu grijă de cei săraci, o să aibă și El grijă de mine.“

— „Ei, ei, de dragul milogilor nu mi-aș săcătuie bogățiile mele.

În vremea aceasta, ca un balsam îmbătător, minunile lui Isus din Nazaret se răspândeau prin țară.

Orbii vedeau, slăbănogii se urneau din loc, morții înviau și pământii la chip mergeau să aducă slavă fiului Mariei, păstrând în fundul ochilor veșnicia întrevăzută o clipă.

Atunci, Semma, ale cărei bogății se sleiau, în taina inimei sale mistice, avu o dorință : să vadă pe Mântuitorul Iisus . . . Să-I contemple chipul, să I se aștearnă la picioare, s'aducă Mântuitorului, umila mărturie a inimei sale de văduvă necăjită, să L roage să vie în Betsaida, să sece tânguirile tuturor ochilor, să tămăduiască bolnavii, pe care ea nu putea să-i vindece . . .

Dar ca să plece îi trebuiau câțiva arginți și, Semna, nu mai avea. Ea vându câteva banițe de grâu și urcioa-

rele cu vin și untdelemn ce-i mai rămăsese. Puținul ce-mai avea trebuia să i ajungă pe drum. Ceru cu împrumut un asin vecinului său Solomon și porni surâzătoare către Ierusalim, unde domnea Irod, craiu atotputinte și neiubit de nimeni.

Nu făcu nici o bucată de drum și ochii ei fură atrași de-o privesiște, care o înduioșă. O tânără, tristă și nenorociță, ducea cu chin amarnic, atârnat de gât un prunc și de mână un moșneag orb, a cărui suflare te înfioră.

— „Unde vă duceți sărmanilor ?“ îi întrebă Semma.

— „Vai nouă ! răspunse femeia, ne ducem spre Capernaum, unde trage să moară bărbatu-meu ; îi duc pe taică-său și fecioru-său să-i sărute înainte de a-și da duhul, dar suntem săraci și nevoiași, și n'o să mai ajungem niciodată !“ Vădana sări de pe șea și rugă pe moșneag să i ia locul dimpreună cu copilul.

— „Aveți grijă însă, să trimiteți asinul lui Solomon din Betsaida, zise ea, părăsindu-i, fără să mai aștepte mulțumiri.

După puțină vreme, mergea fără hodină, întărită par'că de fapta bună ce-o făcuse, apoi, sosind la un izvor, se așeză să-și mănânce bucățica de pâine uscată și câteva fructe ce-i mai rămăsese în traistă.

Deabia și potolise foamea și văzu venind spre ea doi copilași, ce p'ângeau de-ți sfășia inimă :

— „De ce plângeți ? îi întrebă Semma.

Prin noapte prevestiri . . .

de EUGEN CONSTANT.

Leșuită buha nopții țipă de pe-o casă
Trec drumeți cu chip de smoală, — nouă ce ne pasă ?
Meloșe de pe strașini ploaia cade 'n picuri . . .
Noi cu răsul dăm viață vechilor nimicuri.

Printre crăpături de ziduri vântu-aduce-o veste :
Fata ce-a scuipat eri sânge astăzi nu mai este . . .
Mâini de ceară pe la geamuri cer în taler milă
Noi plângând în taler punem doi bănuți de-argilă.

Pe câmpie moartea cântă și-și adună snopii.
Peste snopi cu bărbi stufoase se apleacă plopii.
Noi cu sufletele triste ca de 'ngropăciune
Din firida veche scoatem cărți de rugăciune.

Leșuită buha nopții stă pe casa noastră . . .
Țipătul — solie neagră — ciocăne 'n fereastră.
Pe batistă flori de sânge cine aruncă, Doamne ! ?
În noi sună hărăitul galbejitei toamne.

Printre crăpături de gânduri ciocli vin cu dricuri . . .
Noi pe umeri ducem leșul scumpelor nimicuri.
Buha nopții stă pe strașini ; vântul dă de veste
Că iubirea se sfrijise și-acum nu mai este.

Și copilașii i se jeluiră că nu mâncaseră de două zile nimic.

— „Doamne Dumnezeule! murmură vădana, atât de mici! Câtă nenorocire-i pe lume!

Și mâna sa cucernică o strecură în traistă, unde erau păstrate drahmele.

— „O să am destul, ca să ajung la Ierusalim! zise ea.

* * *

Pe drum, săracii se 'nmulțiră într'alâta, încât, sosind la porțile cetății sfinte, Semma nu mai avu nici banul, cu care să-și plătească cana cu apă ce-o ceruse unui negustor.

— „Nu-i nimic!“ Zise miloasa femeie. „Cel ce dă un cuib și o grăunță pentru fiecă păsărică o să aibe grije și de mine.“ Și-și urmă calea.

Ajunsă la fântâna Siloé, ea zări trei sutași, ce vorbeau între ei cu aprindere.

Semma se apropie.

— „Iată oamenii, care vor ști să-mi arate pe Cel ce-L caut“, gândi ea.

Și, rușinată, grăi:

— „Spuneți-mi, unde pot se aflu pe Isus Nazarineanul?

La acest nume, oamenii tresăr ră și, îngroziți, fugiră care 'ncotro putu.

Numai decât vădana uită ciudățenia, zărind pe Iacov, mărăjer în Betsaida, care părăsise orașul să urmeze pildele lui Isus.

El o recunoscă pe dată.

— „Semma! aci? Ce cauți în cetatea asta blestemată?“

Cu graiul liniștit ea răspunse:

— „Caut să aflu pe Isus, pe care nu L-am văzut încă!“

Iacov o luă de mână și o duse departe prin cetate, până la mormântul lui Iosif din Arimateia și cum văduva se minună, el îi grăi:

— „Rabi e acolo! L'au răstignit ieri și mâine trebuie să învieze, după cum s'a proorocit!“

Văduva căzu în țărână și 'n timp ce tovarășul său îi povestea suferințele Celui ce-L căuta, agonia dureroasă și moartea pe cruce, Semma hohotea în plâns — Ea vărsă lacrimi din belșug, care păreau izvor nesecat din sufletul ei curat.

Toată noaptea rămase acolo, lângă mormânt, veghind și rugându-se, cu nădejdea că Profetul, pe care venise să-l vadă prin atâta obidă și amărăciune, trebuia să-i se arate. Doar zisese:

„Eu sunt Invierea și Viața!“

Moartea nu eră decât o părere, o să-L revadă curând în gloria Sa măreață.

* * *

Către dimineață, un suflu puternic înfioră trupul Semmel. O muzică necunoscută îi bătu la ureche; se

Misterul

de I. Const. Delabaia.

Ți-s ochii tot albaștri
Ca cerul fără nori,
Ca cerul în întâia
Divină plămăire
A Celui ce din beznă
A fulgerat scântee
Vieții fără moarte;

Citească ca într'o carte
Cu înțeles adânc,
Povestea fără capăt
De scrisă-a a fost în zori
De mâna Lui divină,
In ceasul când nici sori
Nici stele nu luciră,
Ci totul, în imensa
A lumii făurire,
Era amestec straniu
De fum și strălucire;

Citească, ca într'o carte
In ochii tăi adânci
In care ceru-albastru
Luminile și răstrânge.
Ce lumi neînțelese
In apele-i plutesc?
Ce taine fără nume
Le împrumută vraja?

Se-adună nori sălbateci
Furtuni tălăzuesc,
Se 'nvăluie în umbră
Și întuneric cerul.
Dar iar și iar, albastrul,
Triumfător și-arată
Strălucitoarea față,
Ca 'n ziua cea dintâi.
O, spune-mi tu misterul
Etern din ochii tăi.

Romanța 'ncepută

de D. PSATTA.

Pe umărul meu pleacă-ți fruntea
Romanța 'ncepută să-ți cânt,
Cum seara în pădure prin frunze,
Trecând fredonează un vânt.

Din floarea iubirii petale
S'adun în duiosul meu cânt,
Și ochii tăi umezi de lacrimi
Cu buzele mele să-ți svânt!

S'adormi legănată de visuri
In vraja sublimului cânt,
Și negrelor gânduri din minte
Uitarea le sape mormânt! . . .

trezi și, străvezie, cu ochii mărtți de minunea cerească, zări lucruri nebănuite.

Un glas dumnezeesc ce se auzea par'că din mormântul deschis, din țarinele dinprejur, din cer și pământ, umplând nesfârșirea, o chemă blând:

— Semma! Semma!

Sfârșită, sleită, Semma se ridică cu mâinile întinse, cu buzele întredeschise . . . și-apoi recăzu.

Isus o auzise, îi dăduse cea mai măreață mângăere și, înviind din morți, învăscut în slavă cerească, ducea cu El duhul vădanei, deschizându-i larg porțile veșniciei.

Trad. I. G. Dimitriu

Organizațiile voevodatelor și cnezatelor la românii din Crișana

de E. Tigu.

II.

Cași în Bihor și Zărand și în județul Arad apare pela 1339 Voevodul Bogdan, care, cu oamenii săi la sfârșitul lunii Februarie 1339, răpește 14 boi din moșia nobilului Becsei Titus, asediază casele din satul Gyos posesiunea lui Becsei, sparge porțile castelului, rănind pe servitorul Andrei, iar casa iobagului Marcu o devastează, răpindu-i toate comorile aflate, făcându-l putea judeca nobilimea. (Csanád várm. tört. v. II. p. 139 Dr. Borovszky S.) Satul Gyos care pe vremuri există, în județul Arad; între Pecica și Semic e contopit în hotarul comunei Semic. La 1428 între iobagii din comuna Sân-Mihai (existență pe vremuri pe malul stâng al Murășului în față cu Păulișul) aflăm pe chinezul Gheorghe Șilea și pe frații Neagu (opul citat pag. 502). În cetatea Șiria — posesiunea Bathoreștilor, aflăm la 1493 pe castelanul Bogdan, pe un altul Moga Vasilie, pe Voevodul Vasilie; pe un alt Voevod tot Vasilie la Arăneag; pe Dan la Căpălănași, pe Bogdan la Căpruța; pe Ștefan la Buciuva; pe chinezul Stanislău în Șoimoș. Printre iobagi se ridică Voievozii Raicu și Vidu și chinezii Budu, Fărcaș și Mihai. (Arad m. tört. v. I. pag. 501—502 Dr. Márki.) Cetatea Șiria înainte de a ajunge în mâna Bathoreștilor era în posesiunea lui Brancovici (1439—1441), se compunea din 5 orașe (Șiria, Gașa, Măsca, Baia de Crș și Băța) și 140—160 sate. Mai târziu întreagă moșia feudală s'a împărțit, în 5 orașe și 6 circumscripții: Cladova, Arăneag, Ciuci, Crișiu alb, Hălmaș și Ribita.

În 10 Ianuarie 1495, Ioan Corvin donează oficiul Voevodatului român (Officium Voyvodatus Valachorum) din Șomuşcheș precum și satele aparținătoare pe cari le stăpânise Voevodul Pavel Sechei, fratelui acestuia, lui Matei și fiului acestuia, lui Ioan și lui Gașpar fiul lui Pavel dinpreună cu toate venitele și privilegiile. În caz că Matei ori ceilalți susamintiți ar muri, dreptul de moștenire asupra Voevodatu'ui să fie transmis asupra fratelui său Nicolae. (Opul citat, pag. 502 Dr. Márki). La fel și în jud. Sătmar aflăm urme de existența Voevozilor, încă din sec. XIII-lea; așa despre Voevodul Ilie din Borlești, amintește un proces verbal din anul 1673, la fel și despre un Voevod din Vălsut.¹⁾ Voievozii și Cnezii n'aveau numai un rol de conducători și administratori ai nouelor și decimelor, cu cari datorau satele și iobagii nobilimei și patronilor, ci aveau un rol însemnat și o poziție importantă. În vremuri grele de rebel, erau conducătorii oștilor a cetelor de iobagi, cari luptau și pe câmpul de luptă ori la asedierea cetăților. Nici nu se poate presupune, că singură nobilimea lua parte la războaie. Prin sec. XIV,

XV teritoriul din jud. Bihor, Arad și Zărand era în posesiunea a câtorva nobili-feudali, așa în Bihor, partea cea mai mare din sate erau sub patronajul episcopatului latin; la Arad sub capitlul catolic din Arad. Cetatea Șiria cu 140—160 sate era posesiunea lui Brancovici. Spre nord Păncota cu 8 sate; cetatea Ineului cu 51 sate și cetatea Dezna cu 80 sate forma o întreagă moșie feudală. Această moșie cu 140 localități a fost donată de Sigismund unuia din conducătorii săi, lui Ștefan Losonczy, care știm, că a căzut pe câmpul de luptă într-o bătălie purtată contra Voevodului Dan din Muntenia. Luptele le purtau iobagii, sub conducerea voevozilor și cnezilor, doar având ca conducători supremi pe cei delegați de regii Ungariei, ca Losonczy, Gara, Huniade, ș. a.

În lupta dela Szekszárd unde se războiau cele două partide una susținând, ca pretendent, la tronul țării în frunte cu Huniade, pe Vladislav, iar alta în frunte cu Gara pe nou cunoscutul Ladislav II-lea, se amintește și de Voevodul Ștefan castelanul lui Brancovici din Șiria, care conducea la luptă iobagii români și care e învins de comitele Aradului Marothy. Drept răsplată Vladislav ieșind biruitor, îi donează lui Marothy la 2 Februarie 1441 cetatea Șiria împreună cu toată nobilimea română a castrului. (Aradvárm. tört. pag. 126 Dr. Márki). Cu ocaziunea asedierii cetății Golumbaci de regele Sigismund, cnezii Mihai și Roman Macicaș luptând la asedierea cetății, ambii mor moarte eroică. Regele Sigismund îi scutește pe urmașii acestor cnezi de orice dare cnezască ce o plăteau Banilor din Severin după moșia lor — 2 sate. (A szörényi bánság tört. v. II. pag. 22 Pesty Fr.) Petre din Dece primește în 1413 dela regele Sigismund, pentru meritele sale militare, o moșie în părțile Mehadiiei, tot așa și Ivan din Maramureș moșia Geoagiu de lângă Mureș (I. Huneade, col. T. Nicolau pag. 16).

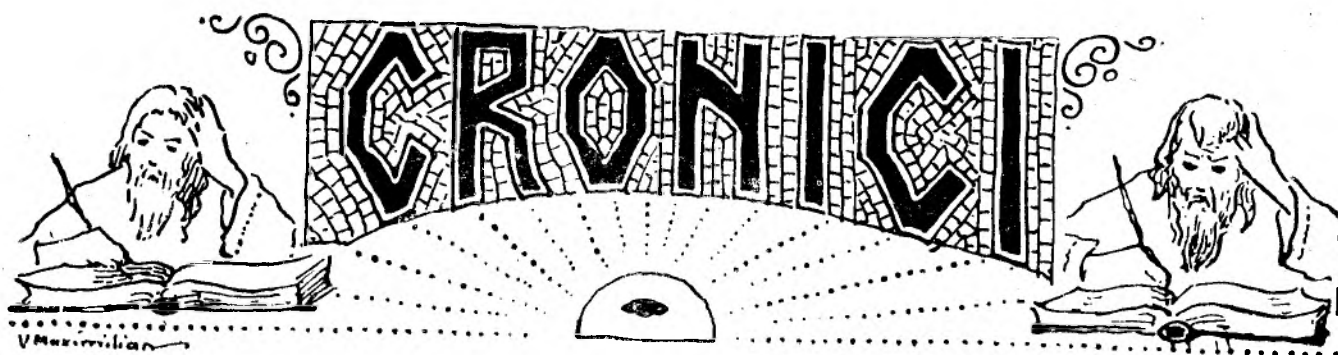
Stanciu! fiul lui Bob și Drăgan fiul Mauciuului distingându-se în lupta Goliubaci, fură dăruți de către regele Sigismund cu moșii. Tot aceștia la 1422, se prezintă Capitlului din Arad, ca soldați români din circumscripția Comjat. (A szörényi bánság tört. pag. 20 v. III. Pesthy Fr.)

(Sfârșitul în numărul vi tor.)

¹⁾ A szörényi bánság tört. pag. 404, v. I. Pesthy Fr. Ist. Rom. pag. 308 v. I. N. Iorga.

*Adevărata muzică sugerează aceleași
idei în capete diferite.*

¹⁾ „Cultura creștină” Nr. 10—11. 1921.

Serbările dela Beiuș. În zilele de 29 mai-1 Iunie Beiușul îmbrăcat în srai de sărbătoare și-a jubilat centenarul liceului Samuil Vulcan. Au fost zile de adevărată reculegere pentru aceste ținuturi.

O mobilizare a recunoștinței.

Peste 30 de generații, dela octogenarii cu părul fuilor și până la ultimii bacalorații, au revenit să aducă, la umbra zidurilor unde și-au multiplicat scânteia culturii, prinosul de recunoștință pentru acela care, prin clara pătrundere a timpurilor, și prin sacrificii a pus bazele primului liceu din aceste ținuturi.

Și s'a alăturat lor și oficialitatea prin miniștrii: Dr. C. Angelescu și Al. Lapedatu, și țara întreagă prin reprezentanții săi deputații și senatorii prezenți și pritenii adevărați ai țării, prin generalul Berthelot.

Trei zile a fost un adevărat praznic spiritual în orașelul pitit în coclaurii dela poalele munților apuseni.

Generațiile vechi cari au cunoscut vitregia vremurilor, s'au întors în Beiușul românesc, mulți cu rănille luptelor abia cicatrizate, ca să ceară deslegare.

— Ne-am făcut pe deplin datoria. Ce ni s'a propovăduit aci, am plinit. Hotarul țării l-am înfipt adânc la locul său. Din Ardeal, Banat, Crișana, Bucovina, Basarabia Cadrilater și Vechiul regat am zămislit adevărata Românie.

Acum, sloboade, Doamne, pe robii tăi.

Iar generațiile viitorului vor lua exemplu. Alt li-i rolul. Și nu tocmai ușor. Înaintașii de-au avut crezul: „întregirea României,” ei au crezul; „consolidarea ei”. Să șteargă cu sudoarea trudei u mele vechilor hotare, și să contribuie la înflorirea țării

Sunt atâtea răni de vindecate, ca moștenire a trecutului și atâtea realizări pentru viitor!

Se vor vindeca și rănille, se vor împlini și așteptările, suntem siguri

Am participat cu această credință la jubileul liceului din Beiuș și acestei credințe închinăm numărul de față al revistei „Familia”.

Misa

Romanul Ardealului de după unire. Romanul Ardealului de după unire nu există. Nu s'a născut. Nu s'a făcut nici-o încercare în acest gen. „Ion” și „Pădurea spânzuraților” ale dlui Rebreanu, „Arhanghelii” dlui Agârbiceanu, „Mara” lui Slavici și altele mai modeste, închid o altă epocă, aceea căreia i-a pus capăt războiul de întregire. Dela acest războiu sunt zece ani. Vremurile s'au schimbat și s'au schimbat și oamenii. Orașul ardelean, mai ales, a căpătat un aspect nou și a suferit adânci schimbări psihologice, cauzate de regimul românesc. Luptă încă vechea psihologie cu cea nouă. Stăpâniții de ieri sunt azi stăpânitori Stăpânitorii de ieri au ajuns să fie stăpâniți. Minoritățile se frământă, se sbat și rezistă. Românul ardelean luptă cu cel regătean și viceversa. De aci s'a născut regionalismul. Politica s'a năpustit cu amăgiri, cu desbinări și cu parvenitism. Corupția și-a făcut loc mai mult decât trebuia. Tradiționalismul cumpătat rezistă asalturilor modernismului sălțăreț și ușuratic. Problema evreească prezintă aci un aspect mai serios. Parazitismul cultural impuiază terenul virgin și-l speculează.

În fine, o sumedenie de chestii cari ar trebui privite mai atent și mai de aproape. Viața de după unire a Ardealului e mult mai intensă, mai sbuciumată și mai complicată decât a vechiului regat. E drept că lucrurile nu s'au limpezit. Sunt tulburi încă. Dar tocmai aceasta e mai interesant. E o epocă cu care nu ne vom mai întâlni. Mai târziu cu greu ar putea fi reconstituită. De aceea e timpul cel mai potrivit să fie prinsă și fixată de pene pricepute. Calea romanului mi se pare cea mai potrivită. Nu cunosc nici-o încercare serioasă în acest gen după războiul de întregire. O încercare de a fixa în literatura românească mediul ardelenesc și în special al orașului ardelenesc, care ne oferă unul dintre cele mai interesante și mai viabile subiecte, dacă ținem seamă de cele pomenite mai sus în general scriitorii români nu sunt preocupați de realitatea prezentului.

Iată un subiect de roman, vast și bogat, la care scriitorii noștri, mai ales cei cari sunt ardeleni sau cunosc Ardealul, ar putea să se gândească uneori. Ar fi vorba de-o operă mare și serioasă. Cum va privi fiecare subiectul, nu mă interesează. Există diferite aspecte. Romancierul alege și clădește. Materia'ul îl așteaptă. Lipsa se simte. Se simte că lipsește romanul mediului ardelenesc de după războiu. Oare nu ispitește pe nimeni subiectul acesta?... P

Pacifismul Germaniei. A fost surprinzător pentru întreaga lume grabnicul răspuns al Germaniei la proiectul pentru pace al d-lui Kellogg, secretarul de stat al Americii. Pe când Franța, Anglia, Italia puneau o grijă deosebită în răspunsul lor, rezervându-și unele obiecțiuni, Germania acceptă proiectul fără nici o condițiune și se declară de-odată aderentă convinsă a păcii universale. Un răspuns la care nu se așteptase nimeni, mai ales cunoscători trecutului Germaniei și ai mocnitelor sale dorințe de revendicare. O surpriză într'adevăr mare.

Să se fi schimbat așa de repede lupul în miel? Să fi renunțat patria lui Bismark și a lui Wilhelm II. la „Deutschland, Deutschland über all s” o i la „Wacht am Rhein”? Prin ce minune să se fi coborât duhul păcii universale în sufletul german îmbibat cu militarism feroce?

Iată atâtea întrebări pe cari și le-au pus cu neîncredere cercurile mondiale la imediata veste a răspunsului german la proiectul american de pace perpetuă. Întrebările circulau din gură în gură, iar presa mondială se grăbea să comenteze în diferite feluri noua atitudine a Reichului. Pe când ziarele franceze și engleze își manifestau franc neîncrederea, cele americane începeau să fie convinse de bunele intențiuni pornite dela Berlin peste ocean. Era aproape să ne gândim și noi la o Germanie purificată și intrată în făgașul cumișteniei și al vindecării de orgoliul militarist, când o altă veste și mai surprinzătoare ne-a readus la realitate. E vorba despre tancul cu fosgen explodat la Hamburg și probabil despre multe altele pe cari nu le știe nimeni. Căci în Germania se lucrează febril la fabricarea gazelor, în vederea unui viitor războiu infernal, deși articolul 171 din tratatul dela Versailles îi interzice cu desăvârșire fabricarea și întrebuințarea gazelor.

Va să zică acesta e adevărul? Chestia cu răspunsul la proiectul Kellogg n'a fost decât o farsă, un mijloc potrivit pentru a induce

lumea în eroare și a îndepărta bănuelile ce transpirau pe alocuri despre pregătirile de război ale Germaniei? Ce nenoroc! Farsa n'a reușit.

Încă o coincidență nenorocoasă. Pe când Germania adera fără condiții la pacea perpetuă, generalul francez Hellot destăinuia cu abundență de informații. În coloanele ziarului „Le Figaro”, sistematica educație militară și războinică ce se dă tineretului german de către vaste organizații sprijinite de Stat. „Prietenii tineretului german” editează cărți cu titlul acesta: „Pază și patrulare” (Spaehen und Streifen) în care se găsesc și rânduri ca acestea: „Tânărul german nu uită niciodată că, grație păcii mpuse la Versailles, vaste teritorii și milioane de locuitori de rasă germană au trecut sub dominație străină”. Tot aci se află și cântecul războinic „Wacht am Rhein” cu două versuri modificate în sensul următor: „Scumpă patrie, nu vei putea fi în siguranță decât după ce sentinela germană își va relua paza pe Rhin”. Nu mai vorbim despre cuprinsul unei publicații periodice, care apare sub „pașnicul” titlu: „Arta războiului prin vorbe și imagini...”

Iată realitatea, care se află, ascunsă sub străveziul vâl de pacifism al Germaniei. Curentul intern e războinic. Educația războinică se află pe prima linie și absoarbe fonduri fabuloase. Și doar această educație este interzisă cu desăvârșire de articolul 177 din tratatul dela Versailles. Dar cine mai ține seamă de litera tratatelor? Scheletul războiului viitor se află pe șantier. Trebuie să fim smintiți ca să credem altfel și să nu ne pregătim și noi. P.

Turnee scriitoricești. Scriitorii unguri organizează din când în când șezători literare maghiare în diferite centre din străinătate. Nu li se par suficiente traducerile pe cari Statul maghiar le subvenționează din gros, nu se mulțumesc cu seratele literare aranjate de cercuri străine, ci pornesc ei înșiși în turneu, traversând chiar Oceanul. Am relevat și altădată această strădanie a scriitorilor maghiari, de altfel demnă de admirat.

Noi suntem inferiori. Hotărât, suntem inferiori. Vina nu e numai a Statului care nu stimulează materialicește o acțiune asemănătoare. Vina e și a scriitorilor, cari nu posedă destulă energie și persistență în dorința de expansiune a literaturii românești peste granițe. Dar să nu ne gândim tocmai atât de departe. Să rămânem la noi. Scriitorul român se mărginește a-și închide opera între coperte prăfuite ce lăncezesc în rafturile librăriilor. Pentru public nu e destul numai atât. Omul de azi e furat de griji și de preocupări materiale. Literatura li atrage prea rar atenția ori chiar de loc. Și aceasta, se înțelege, e o pagubă pentru progresul nostru cultural.

E nevoe ca scriitorul să caute legături mai palpabile cu publicul, căutând prin diferite mijloace a-i trezi și a-i desvolta gustul pentru literatură. În acest scop erau minunate turneele scriitorilor începute acum câțiva ani și lăsate apoi în părăsire. Lumea se însuflețea, lua contact cu scriitorii, căuta apoi să-i citească. Era un început salutar care ar fi dat rezultate frumoase, dacă n'ar fi rămas în fașă. Nici acum nu e târziu. Turneele scriitorilor români trebuiesc reluate. Când străinii împing astfel de turnee până în marile centre ale Europei și Americii, e rușinos ca noi să nu le avem măcar în țară. Și ne mai plângem că publicul românesc e nepăsător față de literatură, față de cultură. Dar s'a străduit cineva să-l cucerească, să-i dea educația literară? Am văzut noi o acțiune mare în această direcție, afară de câteva începuturi debile și rămase numai începuturi? Nu e destul să stai la masa de scris cu țiștea în gură. Nu, hotărât, nu e destul! Mai trebuie și altceva...

Paris—București. O fată vestejită pe malurile Senei, vrând să producă cu orice preț valvă în jurul numelui său, a pornit călare dela Paris la București. Se înțelege e un gest neobișnuit pentru o fată, dar pentru vremea noastră brăzdată de dăra altor preocupări, nu prezintă nici-o importanță. Mai ales acum, când s'au găsit femei cari să se avânte în sbor chiar peste ocean.

Și d-ra Rachel Dorange se află în drum spre București, întâmpinată în cale cu alai. Țara arde în foc și baba se piaptână! Așa și noi. Autoritățile românești, ca să nu rămână mai prejos de cele străine, s'au pus la dispoziția parizienilor anonime până eri. Ca și când altceva mai bun și mai folositor n'ar mai fi de făcut în țara aceasta. Noi ne plângem că n'avem bani nici pe sfert cât ne-ar trebui și pe de altă parte risipim sume însemnate pentru strălucita plimbare a unei fete care s'a plictisit la Paris, unde n'o băga nimeni în seamă.

Am asistat la primirea ce i s'a făcut d-rei Dorange într'un oraș din Ardeal. Toate autoritățile: prefectură, primărie, poliție, garnizoană, — erau mobilizate pentru o fată călare. Discursuri, banchete, serbări fără nici-o noimă. Și asta o zi întreagă, ba chiar și două-trei zile. Căci d-ra Dorange se odihnește în fiecare oraș câte două-trei zile, pentru a mai exersa dansul, pe care, oricât ar fi de călăreață nu vrea să-l uite. Deaceia și-a și luat pe șea o valiză cu o rochie de serată, o cămășuță de mătase, o pereche de ciorapi de mătase, și o pereche de pantofi de mătase.

Pretutindenii M-lle Dorange declară că o plictisește Parisul și adoră sportul, care a îndemnat-o să apuce drumul Bucureștilor. Ii plac aventurile, dar nu-i e teamă, fiindcă poartă cu sine un revolver încărcat, pe care era să-l și pută în funcțiune când un bandit de reporter al nu știu cărui ziar i-a eșit în față ca s'o fotografieze. Căci duđuia pariziancă declară net că nu-i place reclama fotografică, — deși nu i tocmai urată Ah, ca și când nu i-aș fi văzut figura în toate fișuicile! Ca și când n'aș fi văzut-o cu câtă răbdare așteaptă obiectivul aparatului fotografic, în diferite poziții! Dar, mă rog, sacrificiul acesta îl face numai pentru noi, muritorii de rând, dornici de-a admira celebra-i personalitate călare până acum. M-lle Dorange e prima care a descoperit acest sport...

Parcă Miron Costin n'ar fi mers călare de'a București la Metz. Parcă un ofițer polonez n'a făcut zilele trecute raidul Varșovia—București călare. Parcă însuși colonelul Păun, însoțitorul d-rei Dorange n'ar fi făcut pe vremuri invers acelaș raid pe care îl face dânsa acum. Și nu l-a primit nimeni cu fanfară.

Vai, domnilor, să fim serloși! Sunt alte lucruri de făcut în țara românească. Păstrați banii, vă rog. Căci dacă e vorba să ne rupem bucățița dela gură, nu tocmai d-ra Dorange e cea îndreptățită s'o primească. Are Franța alte personalități demne de acest sacrificiu. Dar acelea nu se îndură să ia drumul spre București. Și chiar când vin la noi, nu se entusiasmează nimeni.

Să fim serioși, domnilor, căci mâine ne pomenim că se mai găsește cineva care să anunțe vre-un raid călare... pe băț. Și vom fi obligați să-l primim cu alai... Prea se exagerează!

Chestiunea optanților unguri. Sub acest titlu dl Prof. C. Sipsom, cunoscutul jurist și fost reprezentant al României în comisia de reparații crieată după războiu pentru lichidarea diferendelor dintre statele beligerante din marele măcel, a ținut o conferință care a fost un adevărat eveniment cultural în Sahara noastră dela granița apuseană a țării. Când scriu aceste rânduri, mă gândesc la acel public ascultător de sfaturi bune, care, asistând la această conferință serioasă în cel mai strict înțeles al cuvântului, ne-a dat o dovadă convingătoare că ar merita mult mai mare atenție din partea acelora, cărora li s'a dat să dispună asupra vieții și morții maselor. Niciodată n'am văzut mai clar ca acum, că lupta care trebuie să o dăm în contra torentului maghiarismului care năvălește în țară pe la vama Episcopia Bihorului, devine din zi în zi tot mai urgentă. Stând modest într'un colț al sălii festive a Academiei de drept, cuvintele înțelepte ale profesorului Sipsom mi se păreau niște scânteii aruncate în golul sufletelor neglijate, de o mână providențială, intenționând să aprindă acolo a făclie cu o menire sfântă; aceia de a întări credința în nestrămutatele drepturi ale poporului român asupra plaiurilor Crișanei. Când savanții unguri își pun în aplicare ultimele rămășițe din talentul și energia lor să dovedească neexistența duca-

țelor, amintite de către Anonymus, cel mai vechiu cronicar maghiar; când dl Episcop Karácsonyi — nu fără tendință — ține să tragă la îndoială prezența vreodată a elementului roman pe teritoriul de azi al județului Bihor; când în comuna Berettyóújfalú, noua capitală a „Bihariei maghiare” se clădește palatul societății „Levente” cu frontispiciu spre Răsărit, indicând direcțiunea în care „vor porni” aspirațiunile de expansiune ale „Ungariei ciuntite”, ca nici odată, a fost binevenită conferința profesorului Sipsom. Ea a pus capăt zvonurilor răspândite de niște agenți obscuri, prevăzuți în toată regula cu pașapoarte și cu dreptul de a trece granița după poftă, când și unde le place, zvonuri, care au menirea să conturbe consolidarea Statului nostru, alimentând în sufletul populației minoritare de aici credința în revizuirea tratatului dela Trianon. Regretăm că minoritarii, cel puțin aceia, cari deși — cu un număr foarte redus — și-au luat oboseala să ne învețe limba, n'au venit să-l ascult pe ilustrul nostru conferențiar și presa maghiară din localitate — de altfel destul de dornică de „știri proaspete”, de „probleme actuale” și de senzații — nici n'a amintit de această conferință, deși avea un subiect, indiscutabil „actual”.

Dl Profesor Sipsom prin admirabila sa conferință ne-a dat deplinul tâlc al acestei chestiuni importante. Dezvăluindu-i toate fazele de dezvoltare, ne-a înălțat-o în adevăratul ei aspect, ca o machinație a diplomației maghiare pentru a pipăi „călcaiul lui Achile”. N'a făcut declarații oficiale cu aerul unui diplomat profesionist, ci a studiat un diferend de o importanță internațională și numai prin prizma dreptății pure, prin judecata unui adevărat cunoscător al dreptului internațional.

Guvernul maghiar, în rolul lui de apărător al optanților unguri, și-a bazat pretențiunea de despăgubiri pe articolele respective ale tratatului dela Saint Germain-en Laye, confirmate și prin articolele 239 și 250 ale tratatului dela Trianon, cari asigură persoanelor în vârstă de peste 18 ani dreptul să opteze pentru naționalitate: „Persoanele care au exercitat dreptul de opțiune prevăzut mai sus.. vor avea libertatea să păstreze bunurile imobile pe cari le posedă pe teritoriul celui alt Stat unde ele au avut domiciliul lor mai înainte de opțiune. Ele vor putea să ia cu sine bunurile lor mobile de orice natură. Nu li se va impune pentru aceasta nici un impozit sau taxă, fie la intrare, fie la esire”.

Aceste articole, la prima vedere ni se par favorabile guvernului reclamant, nu însă și după ce le-am studiat în fond, cu dl Profesor Sipsom. Evident că în momentul când acești optanți au devenit cetățeni maghiari n'au mai avut drept la pământul lor despre soarta cărui constituția noastră din 1923 la art. 18 spune precis: „Numai românii sau cei naturalizați români pot dobândi cu orice titlu și deține imobile rurale în România. Străinii vor avea drept numai la valoarea acestor imobile”. Aceasta nu-i o inovație în viața noastră de stat. Ea se cuprinde și în art. 7 al vechei constituții. Principiul adoptat în aceste două acte fundamentale a fost recunoscut și în relațiunile internaționale când sub regimul constituției vechi, acest drept de proprietate a fost acordat supușilor italieni printr'un act de suveranitate al Statului Român, încheiând la timpul său o convenție formală, în privința imobilelor rurale, ca guvernul italian. Principiul suveranității cuprinde în sine dreptul inalienabil de comandă asupra întregului teritoriu al Statului respectiv. Astfel ar fi a violare a suveranității Statului român ca să i se impune un regim nou în ceiace privește împărțirea bunurilor pe teritoriul său, punându-l în conflict chiar cu propria lui constituție, care nu numai că oprește expres pe străini să poată avea imobile rurale pe teritoriul României, dar în art. 17 a legiferat dreptul statului de a face diferite exproprieri pentru utilitate publică. Iar în ce privește soarta terenurilor expropriate dela optanții unguri, credem că nu există niciun om cu mîntea curată care să îndrăznească a nega „utilitatea publică” a reformelor agrare. Tot același articol din constituția noastră dispune că nimeni nu poate fi expropriat decât pentru „cauză de utilitate publică și după o dreaptă și prealabilă despăgubire „dreaptă”. Rămâne deci de discutat numai competența instanței care poate să fixeze suma acestei despăgubiri.

Dl Prof. Sipsom ne-a dovedit că tribunalul mixt româno-maghiar de arbitraj n'a fost competent a judeca reclamațiunea guvernului maghiar, fiindcă regulamentul ei de organizare arată precis cercul, în cadrul căruia se va mișca această instanță internațională, fixându-i competența numai pentru procesele izvorâte din conflictele care au avut loc între ele înainte de războiu și anume chiar și în aceste cazuri numai la cererea prealabilă a ambelor părți în litigiu. Tribunalul suprem dela Haga nici el nu poate fi socotit competent pentru judecarea procesului optanților, fiindcă acesta a fost declarat competent numai pentru judecarea acelor conflicte, care au avut loc între statele beligerante dela declararea războiului și până la intrarea în vigoare a tratatelor de pace. Iar reforma noastră agrară a avut loc după iscălirea ultimului act de pace, acela dela Trianon.

Ce să fie atunci cu Liga Națiunilor? Aceasta nu-i instanță judecătorească internațională, ci numai o simplă organizație politică a statelor pentru înlăturarea eventualelor conflicte ivite între membrii săi. N'are deci posibilitatea de a interveni pe lângă părțile în litigiu decât numai prin conciliari. Liga Națiunilor nu-și poate impune voința, statelor care o alcătuiesc, fără atingerea suveranității acestora. Ele nu pot fi nici constrânse fiindcă în actul de constituire li s'a recunoscut deplina suveranitate și dacă totuși s'ar admite vr'o derogare dela acest principiu adoptat cu unanimitate în practica internațională, ar însemna că principiul suveranității statelor a devenit inexistent. Chiar dacă i-am admite existența am avea de a face cu două categorii de suveranități, una a acelor state, cari sunt membre în Liga Națiunilor, deci cu suveranitatea știrbită și alta a statelor, cari au refuzat să intre în acest mare conciliu al popoarelor, cari au rămas însă cu suveranitatea absolută; ceiace nu se poate admite măcar nici în doctrină. Astfel rămâne o singură scăpare pentru optanții unguri, aceia de a continua drumul pe care au pornit la început și de a și înainta pretențiunile lor sub formă de reclamațiuni la instanțele judecătorești române. Și anume, în ceiace privește competența concretă, acomodându-se din caz în caz principiului: „actor sequitur forum rei.”

Concluzia: din primul atac îndreptat în contra păcii, adevărul și diplomația română, în frunte cu marele nostru Titulescu, au eșit învingători.

Depinde de cuminența Ungariei ca această izbândă să n'aibă urmări și mai grave pentru evoluția facultăților etnice ale poporului maghiar sumes ca un snop în brațele celor cinci state. Noi deocamdată ne abținem dela orice profeție. Ni se pare însă o datorie plăcută să mulțumim d-lui Bogdan Ionescu, decanul academiei de drept, pentru că ni-a adus pe acest conferențiar ilustru, întărindu-ne astfel în credința că academia noastră — atât de criticată — este un adevărat cuib de cultură.

Al. Keresztury-Olteanu

Școalele din Feiuș (1828—1928) de dr Const. Pave, editura Doina-Beiuș.

În acest colț de țară, unde trecutul și-a prelins evenimentele istorice până mai acum câțiva ani, cercetările ne-au lipsit. Puține lucrări românești au fixat câte ceva din zbuciumata viață a românilor din Biharia. Și multe lucruri se irosesc și se uită.

Centenarul liceului din Beiuș „Samuil Vulcan” a stimulat hărnicia. Și, teacurile tipografiei „Doina”, ne-au dat două lucrări datorite a doi intelectualii locali: „Școalele din Beiuș” de d-l dr C. Pavel și „Din trecutul Beiușului” de Petru E. Papp. Ne vom ocupa numai de cartea d-lui Dr. C. Pavel, urmând ca

în numărul viitor să înfățișem cetitorilor noștri cartea d-lui Petru E. Papp.

Di Dr C. Pavel își întinde indeletnicirea catedrei și în scrisul său. Vezi, din primele pagini pe profesorul; calm, tacticos și migălos, preocupat mai puțin de stil și mai mult de argumentație. Cu toate acestea are atâta elan în cât te răpește și te duce cu el drum lung în trecut, fără ca să te supere cotiturile și chiar hopurile frazei.

E unul de puținii cunoscători ai istoriei Bihariei, de oarece este unul din singurii cari au căutat prin cerșetări să rupă voalul trecutului și să-i smulgă câte ceva din tainele ascunse. Și tot ce află, tot ce știe și cunoaște ne redă simplu, fără gravitatea savantului și fără pretenția istoricului.

„Românii de aici, lăsați prin Codrii-Gilăului, Pădurile Craiului și munții Apuseni, de către cei din Transilvania, eșii mai din vreme în raza istoriei naționale, n'au creștat vr'o mișcare ori altă ispravă de interes general în analele neamului.

„Și nu e de mirare.

„Tot trecutul lor, în urma acestei izolări, se reduce la instinctul de conservare. Prin indoiturile văilor, prin ponoarele și deschizăturile munților ei și-au păstrat — ca într'un muzeu — ființa, limba și obiceiurile străbune cu o remarcabilă culoare locală.

„Și totuși, acești români, își au și ei partea de merit și deosebită importanță în istoria noastră națională.

„Sunt pașnicii cuceritori ai Crișanei”.

Iată cum rezumă autorul, în prefață, tot rostul românilor, aci. Afară de câte-va manifestări ale unor neczi și voevozi pentru a-și afirma drepturile; afară de oare cari acte de vitejie pentru apărarea altora, de multe ori chiar a asupritorilor, nimic ce ar putea marca ofensiva. Românii au fost mereu în defensivă, își apărau nevoile și neamul, și totuși au cucerit.

E un lung istoric al rosturilor noastre aci, al vieții și evenimentelor cari redau cetitorului întreaga atmosferă. Un culoar lung care pornește prin 1085 din indoiturile văilor și din coclaurii munților, trece prin cetatea Finișului, și, străbătând secolii, ajunge în anul 1828 când vlădica Samuil Vulcan ridică liceul Beiușan. După ce la 23 Iulie 1777 s'a smuls guvernului imperial din Viena, episcopia de Oradea, toți chiriarhii au fost preocupăți și de alte chestiuni decât cele bisericești. La 16 Februarie 1781 episcopul Dragoș, obține de la Iosif II domeniul dela Beiuș.

„Cu donațiunea aceasta se ridică Beiușul, din cadrele unor interese locale și primește un rost istoric pentru românii din Banat și părțile Ungurene de ieri”.

Acest fapt, pe lângă că slăbește cerbicia elementului dominant din acest oraș, ridică prestigiul episcopilor români într'alăta până când ajung să-și impună voința. Și n'a trebuit decât un om de intuiția lui Samuil Vulcan, pentru ca românismul de aci să fie dotat cu școala sa proprie.

La 6 Octombrie 1828, Samuil Vulcan înființează „cu toată a sa cheltuială” un liceu românesc la Beiuș: Pedagogiu sau gimnaziu inferior.

Lucrarea d-lui dr C. Pavel conține atâtea lucruri interesante cari trebuiesc cunoscute în cât lectura ei este necesară.

Noi aducem toate mulțumirile autorului pentru munca depusă spre a ne da o operă de care aveam nevoie

Sunt așa de puținii cei cari cunosc aceste meleaguri și lucrarea de față le va face cunoscute și, poate, îndrăgite.]

M. San-Marino.

Erdélyi Irodalmi Szemle. (An IV. Nr. 3-4.) Este singura revistă critică maghiară din Ardeal. În acest număr publică un studiu interesant, datorit d-lui Iosif Steuer, intitulat „La răspândirea chestiei secuiești” răspuns detaliat și bine documentat la articolul episcopului Ioan Karácsonyi, publicat tot în această revistă prin care cunoscutul istoric, își exprimă părerea că secuii ar fi de origine gepiză rămași după căderea Gepiciei în mâini-

le fostei Ungarii, iar numele lor original (ungurește „székely”) ar deriva din germanul „zick-el” = secere”. Dl. Steuer dovedește că acest cuvânt în limba germană e cunoscut sub forma de „zick-er” adecă etimologia dlui Karácsonyi e lipsită de orice bază științifică, Referă afirmația filologului maghiar Ioan Melick care spune (vezi *A honfoglaláskori Magyarország, I*) că în secolele IX—X în Transilvania au trăit locuitori bulgaro-turci, chiar și bulgaro-slavi. Cuvântul maghiar „székely” (secuii) îl derivă dela *seki-il sekil* al turcilor, care la început însemna „opt rude” iar mai târziu „opt vecini”, „opt soți”, „opt triburi”. Astfel secuii ar fi unguero-turci.

Egyetemes Philologiai Közlöny (Revistă generală filologică). Budapesta, An. 1927. I—VI. Revista științifică dela Budapesta, publică un studiu iscălit de *Iosif Huszti*, despre Francesco Maturanzis, poetul humanist din timpul renașterii. Poetul italian a trăit în bună prietenie cu Nicolaie Macsijnanin, intlm cunoscut al episcopului Vitéz János din Oradea. În tabăra sau la curtea lui Matei Corvin, l-a văzut pe Vlad Tepeș. Felul cum îl descrie interesează și lumea noastră științifică.

Foaia școlară anul IV. No. 6, organ oficial al revizorului școlar de Bihor. Se desprinde din iestul oficialității, prin articolele sprintene cari abordează subiecte variate. Mănușile, clacul și fracul oficialității omoară revistele. De multe ori nu sunt de cât simple dosare în care zac procesele verbale de ședință și oare cari circulare și publicații de licitație. Răsoșiți monitorul comunal al orașului Oradia, redactat de cea mai tâmpă celulă cerebrală și vă veți convinge,

Dnii C. Bunea și P. Coroiu redactorii „Foaii Școlare”, merită un cuvânt de laudă deci. Chestiunile de specialitate redactate frumos și încadrate cât mai atractiv. Altfel, nu ia notei nimeni de ele. Numărul de față publică articole de Gh. Bota C. Sudișeanu, Eugeniu Speranția, C. Bunea. Dl. Anghel Nicu, în articolul d-sale „Dezvoltarea gustului de a citi” atinge chestiuni cari necesită o revenire.

Datina anul VI. No. 3—4. Turnu-Severin. A ceas îngrijire ca tehnică și selecțiune ca redacție, fac din „Datina” o revistă pe care o răstoști cu drag. Muntenia și în special Craiova, începe să ne dea publicații cu mult gust ca execuție. Și e îmbucurător. Probabil că se pregătesc timpuri mai bune pentru cartea noastră atât de dezgustătoare ca înfățișare. Filozofii cămuirii noastre, n'au putut să găsească motivul pentru care învățacelul are groază de carte. Ar trebuie să li se pună sub ochi câte va manuale didactice.

Colaboratorii acestui număr sunt: M. Gușiișă, N. Bocșa, Const. Jaleș, G. Roiban, Eug. Constant. V. Tempeanu, Al. Dima și Gh. Simionescu.

Cărți primite

Tipografia „Doina” Beiuș:

Din Trecutul Beiușului — pagini de glorie și de jertfe de Petru E. Papp. Prețul 100 lei.

Școalele din Beiuș — 1828—1928 de Dr. Constantin Pavel. Prețul 200 lei.

Editura Cartea Românească:

Olanda, note de călătorie de M. Sadoveanu. Prețul 75 lei.

Doamna Mării de Henric Ibsen (bibl. Minerva).

Pribeag de Benjamin Constant. (bibl. Minerva).

Cunoștințe folozitoare:

M. Berthelot (1827—1907). Viața și opera lui, de locot M. Zapan.

Din viața oamenilor întreprinzători de Apostol Culea.

Coloniale, în calitate din timp de pace se pot procura dela magazinul

„La Fetița Torcătoare“

Str. N. Iorga 10. Magazin fondat de mult.
TELEFON 48.

FIRMA LUKÁCS & CIE

Strada Prințul Carol 1—3 ORADEA

Mare magazin de textile, vă recomandă marele său stoc de stofe și postavuri pentru confecțiuni pentru doamne și domni. ooo Unicul depozit de pânze de Szepes.

Prețuri avantajoase!

Foarte ieftin!

Foarte ieftin!

Covoare, cuverturi pentru chaise-long, draperii și articole de tapițerie găsiți la magazinul

BERNATH BACK

Piața Regina Maria No. 1. ORADEA.

Foarte ieftin!

Foarte ieftin!

Vizitați fabrica de pălării de dame și de bărbați

IOAN SZANTAI

Str. Rimanóczy No. 5.

unde veți găsi cele mai frumoase și ieftine modele de pălării. Curățește, vopsește, calcă și transformă pălării vechi. Incercați numai o singură dată și vă veți convinge.

ATENȚIUNE!

ATENȚIUNE!

Zilnic vă puteți procura cele mai proaspete și ieftine cărnuri

Carne de vită calitatea I.

Carne de porc proaspătă

Carne de vițel sugaci

Cărnășării, mezeluri, slănină sărată, untură topită în ori cât de mare cantitate dela

ORAȘ VASILE

St. Tache Ionescu 48.

Singurul comerciant și industriaș român, care cumpără vite și porci îngrășați în orice cantități

Telefon 496.

Telefon 496.

TIPOGRAFIA ATHENAEUM

INSTALAȚIUNI MODERNE

Proprietar: ALEXANDRU FEKETE

ORADEA

BUL-DUL REGELE FERDINAND No. 36.

Cărți, reviste, ziare, în cele mai frumoase execuțiuni tipografice.

✻

Executăm imprimate pentru avocați cu cele mai estime prețuri.

✻

Hârtie de scris și articole de birou de cea mai fină calitate.

✻

Dacă aveți nevoie de orice tipărituri sau articole de birou, cereți ofertă dela firma noastră. E cea @ @ @ mai avantajoasă. @ @ @

TELEFON
7-54.

„FULGER“ Fabrică de lăcătușerie și mărfuri de tablă S.A.

Fabrică sobe, fierărie pentru construcții și diferite articole de bucătărie calitați ca și în comerț și superioare.

Telefon 524.

!!

Cele mai estime
pălării se găsesc

!!

la Fabrica de pălării

Heller și Deutsch

Strada Nicolae Iorga No. 21.

Cetiți și răspândiți

CURRENTUL

ziar de atitudine hotărâtă la care colaborează
azăcei mai buni scriitori și gazetari ai țării

Director: PAMFIL ȘEICARU

Redacția și Administrația: București, Str. Regală No. 9.

Magazin de
coloniale,
delicatese,
conserve

IOAN MEZEY & Comp.

Str. Alexandri No. 2. — Vis-a-vis de Primărie

Cel mai vechiu magazin românesc din Oradea

Mărfuri proaspete, curate și
cele mai bune pentru gospo-
dării, cu prețuri reduse. Ser-
viciu prompt și conștiincios.

AUTOMOBILE

RENAULT

ȘI

DODGE BROTHERS

EXPOZIȚIE PERMANENTĂ

LA REPRESENTANȚII GENERALI PENTRU INTREAGA ROMÂNIE

GR. CRISTEA & Co.

CALEA VICTORIEI 88. BUCUREȘTI